

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1908. Andra Kammaren. N:o 33.

Torsdagen den 26 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 18 innevarande mars.

§ 2.

Herr statsrådet m. m. *G. A. Petersson* aflämnade Kungl. Maj:ts propositioner till Riksdagen:

med förslag till ändrad lydelse af 2 § 4:o tryckfrihetsförordningen; och

med förslag till ändrad lydelse af § 30 regeringsformen.

Nämnda propositioner bordlades på begäran.

§ 3.

Till bordläggning anmäldes bevillningsutskottets betänkande n:o 18, angående beskattningen af socker.

§ 4.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Interpellation.

Herr Ödman, som yttrade: Herr talman! En fråga, som i snart hundra år stått på dagordningen, är frågan om patronatsrättens upphörande. Men ehuru man allmänt synes vara öfverens om otidsenligheten, ja — orättvisan i detta från medeltiden nedärfda privilegium, så har likväl ännu intet af egentligt värde föreslagits för att göra ett slut härpå, utan detta missförhållande florerar ännu i hela sin föråldrade glans — och kan gifva anledning att beteckna oss som en efterblifven nation.

Interpellation.
(Forts.)

Denna efterblifvenhet framgår bäst i jämförelse med våra grannländer Danmark, Norge och Finland. I alla dessa land är patronatsrätten för länge sedan utdömd och försvunnen, och i Danmark och Norge följde den med i fallet af de adliga privilegierna.

Emellertid har sagts, att hos oss patronatsrätten ej till sitt ursprung vore ett adligt privilegium, och att, om från början det än varit en offentlig rätt, den numera befunne sig under enskild ägo och allenast förlikningsvis kunde sättas ur kraft. Såväl det ena som det andra gäller dock äfven patronatsrättens förekomst i andra länder och har ej hindrat dem från att i det allmänna intresse afskaffa densamma just som en adlig företrädesrättighet.

I striden för sin läras och kyrkas intressen sökte prästerskapet i gamla tider därmed tillvinna sig understöd af de förnämligare jorddrottarna i landet, och sedan adeln utbildat sig till ett särskildt högre stånd, kommo dess medlemmar i utslutande besittning därpå. Att förhållandet utvecklade sig på samma sätt i Sverige, därpå lämnas än i dag bevis af 1723 års Adliga privilegier § 7, som kännetecknar patronatsrätten såsom en frälse förmån. I Norge och Danmark har jämväl patronatsrättens bestånd hållits för oförenligt med deras nu gällande grundlagar. Hvad Norge angår, afgafs 1821 förklaring af detta innehåll, under erinran om Konungens rätt att tillsätta ämbetsmän. För Danmarks del har patronatsrättens upphörande åter utan vidare ansetts ligga i 1849 års Grundlovs stadgande: »enhver i lovgivningen til adelstitel og rang knyttet forret er afskaffet.»

Rätteligen förstådt bör i Sverige beslutet den 2 maj 1810, att frälse jord får besittas af hvem som helst, haft en liknande verkan.

Så länge patronatsrätten gick i arf inom en viss adlig ätt och var förbunden med stora jordbesittningar inom vederbörande församling, kunde, fastän det länsherrliga förmynderskap, som rättigheten innebär, ej längre stod i öfverensstämmelse med tidsförhållandena, man lättare fördraga dess bestånd och utöfvande. För densamma väjde dock gammal häfd samt minnen af en längre tids samarbete för ortens bästa under en följd af slakten. Så är dock numera icke händelsen, och hvad som en gång kanske var berättigad vård kännes, sedan folket vuxit till medvetet människovärde och förmåga att själf handhafva sina angelägenheter, numera allenast tryckande och förödmjukande.

Ifrån hvilken synpunkt man än ser saken, så måste man väl ändå nödgas erkänna, att det icke är att höja kyrkan och dess anseende, att tillsättningen af det statskyrkliga prästämbetet skall vara en handelsvara och kunna köpas med en viss egen- dom eller ett jordstykke, i följd med andra inventarier och

skicklig eller icke, ty det finnes inga föreskrifter eller anstalter till förekommande därpå, att rättigheten öfvergår till ovärdig person — eller som skett — utöfvas af främmande trosbekännare, eller bolag.

Det ligger i sakens natur att förslag och yrkanden om inskränkning eller upphäfvande af denna »sekelgamla orättvisa» icke kunnat uteblifva, och sträcka sig dessa förslag och yrkanden tillbaka under snart, som ofvan sagts, ett hundra år. Så föreslog 1828 års kyrkolagskommitté, att domkapitlet, sedan anslag till ledighet af prästerlig befattning i patronellt pastorat skett, skulle låta sig föredragas inkomna ansökningar och därefter tillkännagifva för patronus, hvilka som funnits kompetenta till den lediga befattningen, hvarefter patronus ibland de sålunda af domkapitlet anmälda finge utvälja en. Vid 1828—1830 års riksdag väcktes å riddarhuset motion om tillsättningsrättens utöfvande i patronella pastorat alternativt af patronus och församlingen. Inom prästeståndet väcktes vid 1844—1845 års riksdag motion, att patronatsrätten, där den öfvergått till säteriägare, ej tillhörande adeln, måtte antingen upphävas eller inskränkas till val inom ett i laga ordning upprättadt förslag. Vid 1847—1848 års riksdag väcktes inom adeln motion, att de lagrum, författningar och privilegier, som medgäfvos enskild person rättighet att bortgifva pastorat, måtte upphävas. Vid 1850—1851 års riksdag väcktes inom bondeståndet fråga, att alla jura patronatus måtte för evärdeliga tider upphöra. Vid riksdagen 1853—1854 återkom frågan i anledning af motion, väckt inom bondeståndet, om patronatsrättens upphäfvande. Vid 1856—1858 års riksdag väcktes motion i prästerståndet om att patronus skulle i viss angifven form underställa vederbörande församlings godkännande den kallade prästmannen.

Vid 1870 års riksdag väcktes inom Andra Kammaren motion, att Riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning i syfte af patronatsrättens afskaffande. Redan därförut hade 1868 års kyrkomöte i underdånig skrifvelse frambållit, att en förändring beträffande de patronella gällan vore i hög grad önskelig och behöflig. Frågan synes sedan hafva hvilat, till dess densamma upptogs genom en vid 1891 års riksdag inom Andra Kammaren väckt motion, som afsåg en noggrannare kontroll öfver patronatsrättens behöriga utöfvande genom åläggande för patronerna att till vederbörande pastorsexpeditioner aflämna styrkta afskrifter af patronbref och att behörigen redovisa för kyrkomedel, m. m. Vid 1892 års lagtima riksdag väcktes i Andra Kammaren motion att Riksdagen ville besluta, att 19 kap. 12, 13, 14, 15 och 16 §§ i kyrkolagen med alla dithörande författningar, bland andra § 7 i adliga privilegierna af år 1723, skulle upphöra att gälla.

Interpellation.

(Forts.)

Interpellation.
(Forts.)

Därefter förekom frågan om upphäfvande af patronatsrättigheterna, särskildt den lukrativa delen däraf, i samband med frågan om kyrkotiondens afskrifning, men föranledde ingen åtgärd — utan kvarstår allt framgent kyrkotionden i de patronella lukrativa gällan, där den utgöres in natura, ehuru denna tionde afskrefs enligt kungl. förordning af den 14 oktober 1898 för alla icke patronella gäll. Slutligen ha motioner i samma ämne väckts af mig vid 1902 och 1903 års riksdagar, med yrkande om skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lag, hvarigenom patronatsrätten förklarades upphäfd, m. m.

Lagutskottet, som hade den senaste af dessa motioner till behandling, yttrade i sitt betänkande härom den 23 februari 1903 med att hänvisa till att frågan redan varit före i regeringen och anförde, i anledning däraf, följande: »Frågan om upphörande af patronatsrätten är alltså i hela sin vidd föremål för Kungl. Maj:ts behandling. Förberedande åtgärder i sådant syfte hafva redan blifvit af Kungl. Maj:t vidtagna och lagförslag i ämnet torde vara att emotse inom en icke aflägsen framtid».

På grund häraf ansåg utskottet icke någon anledning »att i nämnda fråga nu göra någon framställning hos Kungl. Maj:t», hvilket äfven blef Riksdagens beslut.

Detta var sista gången som denna fråga hittills förevarit inom Riksdagen. Som lagutskottet omnämnde, hade frågan redan då förevarit hos Kungl. Maj:t och därigenom, så att säga, lyftats till ett högre plan och närmat sig sin lösning.

Den 19 december 1902 föredrog den dåvarande ecklesiastikministern statsrådet von Friesen ärendet inför Konungen i statsrådet, hvarvid han efter en längre ingående motivering, med påvisande om det olämpliga uti att längre låta dessa otidsenliga och föråldrade privilegier kvarstå — föreslog i första rummet, att den del af patronatsrätten, som utgöres af kallelserätten, äfven hvad denna berör organist, klockare och kyrkobetjäning, i mån af nuvarande patroners afgang, eller beträffande bolag, genast må upphöra. Vidare ansåg han att, därest proposition i sådant hänseende aflåtes till Riksdagen, densamma bör byggas på hufvudsakligen följande grunder:

1:o) att den ännu återstående delen af den kyrkotionde, som åtföljer patronatsrätt, från viss angifven tid skall upphöra att erläggas af de tiondesskyldige, att från samma tid och så länge den lukrativa patronatsrätten i en församling äger bestånd ett samma tionde i värde motsvarande belopp skall, där ej annan öfverenskommelse träffas, såsom vederlag af församlingen till patronus erläggas, samt att ersättningen för kyrkotionden skall uttaxeras inom församlingen till hälften efter den för kommunalutskylder stadgade grund och till hälften efter bestämmelsen i lagen angående byggnad och underhåll af kyrka med hvad därtill

hörer, så ock af särskild sockenstuga, af den 30 juni 1899, dock att från deltagande i utgörande af ersättningen för kyrkotionde patronus befrias för hans förut tiondefria jordbruksfastigheter; bürande staten öfvertaga ansvaret för utgörande af kyrkotionden från Skaftö annexförsamling, så länge patronatsrätten till Morlanda pastorat äger bestånd, därest vederbörande patronus befinnes berättigad uppbära denna tionde; samt

2:o) att, på det att den lukrativa delen af patronatsrätten i i dess helhet, därest ej mellan nuvarande patroner och församlingarna öfverenskommelser om denna rätts tidigare upphörande träffas, skall kunna, såvidt möjligt, inom hvarje lukrativt patronell församling samtidigt med kallelserätten upphöra, åt gode män, tillsatta såsom ofvan angifvits och med där nämnd befogenhet, må uppdragas att för hvarje dylik församling, med ledning af patronus' redovisning och öfriga uppgifter, skyndsamt afgifva förslag till reglering af patronus' och församlingens ömsesidiga förpliktelser.

Då emellertid hufvudfrågan eller frågan om kallelserättens upphörande, såsom nämndt, ankommer på justitiedepartementets föredragning, och hvad som under 1:o och 2:o förmalts är beroende af denna hufvudfrågas behandling, tillåter jag mig för närvarande, efter samråd med statsrådet och chefen för justitiedepartementet, allenast hemställa,

dels att genom cirkulär till Eders Kungl. Maj:ts vederbörande befallningshafvande, af den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar, föreskrifter måtte meddelas rörande skyldighet för innehafvare af patronatsrätt, hvarmed rätt till förvaltning af kyrkas eller prästerskapets inkomster eller ägodelar är förenad, att årligen från och med år 1903 afgifva redovisning för denna sin förvaltning,

dels ock att utdrag af detta protokoll måtte få öfverlämnas till justitiedepartementet för den vidare behandling af frågan om kallelserättens upphörande, som på samma departement ankommer; och torde det tillåtas mig att framdeles få ånyo anmäla ärendet, såvidt detsamma ankommer på ecklesiastikdepartementets föredragning.»

»Uti hvad föredragande departementschefen sålunda hemställt instämde statsrådets öfriga ledamöter;

och behagade Hans Maj:t Konungen därtill i nåder lämna bifall.»

Slutligen har denna fråga förekommit uti det betänkande, som den 9 november 1907 afgafs af därtill utsedde kommitte-rade för afgifvande af förslag till ändrade bestämmelser angående tillsättning af prästerliga tjänster, hvori å sid. 162 finnes följande uttalande rörande den här föreliggande frågan:

»Hvad de prästerliga tjänster angår, vid hvilka särskilda be-fogenheter tillagts enskilda, innehåller § 44 i prästvalsagen, att

Interpellation.
(Forts.) om någon särskild rätt eller förmån i fråga om tillsättning af präst 'är' enskild person försäkrad, skall gälla hvad därom är eller blifver af Konungen stadgad. Härmed afses närmast de prästerliga tjänster, som äro under patronatsrätt, men inbegripas under berörda stadgande äfven sådana fall, då enskild person vid tillsättning af prästerlig tjänst innehar viss rätt eller förmån utan att denna är att till patronatsrätt hänföra.

Väl synes det vara af största vikt att, där enskild person har särskild rätt eller förmån vid tillsättning af prästerlig tjänst, denna måtte så fort ske kan upphöra. Då emellertid på sätt framgår af protokollet öfver ecklesiastikärenden, hållet inför Kungl. Maj:t i statsrådet den 19 december 1902, frågan om upphäfvande af de med patronatsrätt förbundna kallelserätterna är på Kungl. Maj:ts pröfning beroende och i samband därmed frågan om upphäfvande af de rättigheter och förmåner enskilda i öfrigt kunna innehafva vid tillsättning af prästerliga tjänster lärar komma att upptagas till behandling, hafva kommitterade ej ansett sig i detta sammanhang böra föreslå någon ändring i § 44 af prästvalslagen, i hvad den afser enskild person tillkommande rätt eller förmån vid tillsättning af prästerlig tjänst.»

Som häraf framgår, har denna, för många församlingar och för hela kyrkan så viktiga fråga, alltsedan år 1902 innelegat hos justitieministeriet utan att någonting vidare därom afhörts. Då nu i höst kyrkomötet sammanträder vore det af stor vikt att detta ärende, som väl hörer dit, kunde hinna dit inkomma — ty i annat fall får frågan hvila i ytterligare fem år, eller till nästa kyrkomöte sammanträder — samt då, som ofvan nämnts, det vore af särdeles vikt att personer i patronella gäll blefve likställda med dem inom icke patronella sådana, såväl i rättighet att kalla präst, som äfven i utgörande af kyrkotionde, samt slutligen då frågan om prästlönereglering och hvad därtill hörer nu ligger på Riksdagens bord till afgörande och det skulle vara önskligt att på samma gång få afgöra frågan jämväl angående patronatsrätten, så tyckes mig som jag har haft alla skäl för att återigen bringa frågan på tal inom Riksdagen, i afsikt att befordra dess snara lösning, och får jag därför, herr talman, anhålla om kammarens benägna tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet framställa följande spörsmål:

1:o). Hvad har hittills hunnit åtgöras rörande frågan om patronatsrättens afskaffande, sedan denna fråga år 1902 öfverlämnades till justitiedepartementet?

2:o). Är det herr statsrådets afsikt att förelägga denna fråga för Riksdagen, så att den eventuellt kan hinna före vid årets kyrkomöte?

Denna framställning blef på begäran bordlagd.

§ 5.

Föredrogos hvardera för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord hvilande propositioner; och hänvisades därvid till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation af sjökrigshögskolan.

Till lagutskottet öfverlämnades Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rikets vapen.

§ 6.

Vidare föredrogos, men bordlades åter lagutskottets utlåtande n:o 32 och Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 21.

§ 7.

Till afgörande förelåg statsutskottets utlåtande n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till eklesiastikdepartementet.

Punkterna 1—3.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4.

Lades till handlingarna.

Punkterna 5—13.

Kammaren biföll hvad utskottet i dessa punkter hemställt. •

Punkterna 14 och 15.

Lades till handlingarna.

Punkterna 16—24.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 25, angående anslag till aflönning af en registrator och aktuarie hos öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk m. m. *Ang. öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk m. m.*

Efter föredragning af *mom a)* begärdes ordet af:

Ang. öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk m. m.

(Forts.)

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Hammarskjöld, som yttrade: Herr talman, mina herrar! När frågan om reglering af elementarläroverken år 1904 var före, yttrade dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet statsrådet von Friesen, sedan Riksdagen gått med på förslaget om själftva omregleringen af läroverken: »Ja, nu ha herrarne gifvit mig fartyget, gif mig också besättningen!» Med besättningen menade han då naturligtvis öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk. Han fick hvad han begärde, men tyvärr hade han räknat med för liten besättning, och det var ju icke så underligt, att han då icke kunde beräkna, hvilka arbetskrafter som kunde behövas inom denna öfverstyrelse; man hade ju icke alls någon erfarenhet i den vägen.

Men den omständigheten, att man då begärde och fick för litet arbetskrafter i öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk har sedan kommit surt efter och varit till synnerligen stort förfång. Under de få år, som gått, sedan öfverstyrelsen började sin verksamhet, har det varit en oafbruten känsla af att arbetet där varit för stort i förhållande till krafterna. Riksdagen har ju sökt tillmötesgå öfverstyrelsens kraf i det afseendet genom att bevilja två ordinarie tjänster till biträde åt läroverksråden. Men detta har varit alldeles för litet.

Nu har öfverstyrelsen begärt och Kungl. Maj:t på grund däraf gjort framställning om att öfverstyrelsen måtte erhålla en registrator, som tillika skulle vara aktuarie, samt en ordinarie amanuens förutom den, som redan finnes. Statsutskottet har tillstyrkt förslaget i fråga om registratören, men strukit amanuensen.

Såsom skäl härför har utskottet anfört, att »den starka stegring i antal, som de på öfverstyrelsens handläggning beroende ärendena hittills utvisat, icke torde komma att, sedan öfvergångsåren passerats, allt framgent göra sig i samma grad gällande». Jag tror, att det är ett fullkomligt misstag, då man föreställer sig, att dessa ärendens antal kommer att minskas. Statsutskottet har fäst sig vid, att under förlidet år tillsattes en mängd nya lärarebefattningar, hvilket vållade en tillfällig stark ökning af arbetet inom öfverstyrelsen. Ja, det är sant, att det icke härefter torde komma att årligen bli en dylik masstillsättning af lärare, men däremot torde det komma att bli en fortsatt ökning af arbetet på många andra håll. Jag vill endast påminna därom, huruledes frågan om de euskilda läroverken och flickskolorna kommer att för öfverstyrelsen medföra en ytterligare arbetsökning. Jag hoppas att inom kort tid — det har redan dröjt alltför länge — få för Riksdagen framlägga förslag till nya bestämmelser rörande dylika läroverk, och ett antagande af det förslaget kommer ovillkorligen att medföra ett ökad arbete för öfverstyrelsen.

Hvad de skül beträffar, som utskottet här framhållit, att öfverstyrelsen ju kunde skriva kortare utlåtanden och i öfrigt göra det hela enklare samt icke upptaga alla möjliga småmål till pröfning, utan låta dem afgöras af vederbörande rektorer, vill jag nämna, att allt detta iakttages redan inom öfverstyrelsen. Om den i början möjligen felat i det hänseendet, har den sannerligen funnit, att arbetet varit så stort, att den måst försöka skaffa sig liudring på alla möjliga sätt. Jag kan själf intyga, att de utlåtanden, som komma från öfverstyrelsen, alltid äro sarkrika, men de äro mycket ofta affattade i en så kort form, att det kanske endast står ordet »tillstyrkes», och kortare lär man väl ej kunna skriva. Hvad småärendena angår, har det alltmera öfverlämnats åt rektorerna vid läroverkan att själfva afgöra allt sådant, som kan läggas på dem och icke nödvändigt behöfver gå till öfverstyrelsen.

Ang. öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk m. m.

(Forts.)

Jag vill erinra kammaren om ytterligare en sak. Den amanuens, som Kungl. Maj:t här begär, *måste* finnas, och han finnes också redan, men såsom extra ordinarie, med en usel aflöning. Man kan icke låta arbetet ligga nere, utan måste naturligtvis skaffa tillräckligt med folk för detsamma. När emellertid Kungl. Maj:t icke förfogar öfver något särskildt anslag för denna persons aflöning, måste man söka hjälpa sig så godt man kan, men aflöningen blir då den allra uslaste. Vill Riksdagen tillåta, att Kungl. Maj:t får använda besparingarna på reservationsanslaget till läroverken för att aflöna de biträden hos öfverstyrelsen, som Kungl. Maj:t och öfverstyrelsen finna vara absolut nödvändiga, då skall jag icke hålla på att detta anslag beviljas. Men jag anser, att det är bättre, att Riksdagen i detta fall beviljar anslag å stat, då det ju gäller ett behof, som är ständigt, aldrig upphörande.

Jag har redan sagt, att jag anser, att öfverstyrelsens arbetsbörda icke kommer att minskas, och jag ber att ytterligare få understryka, att min öfvertygelse är, att densamma kommer att ökas i mycket stor grad och att kammaren därför icke kan vänta sig, att de arbetskrafter, som Kungl. Maj:t nu begärt för öfverstyrelsens räkning, komma att blifva tillräckliga för en lång tid framåt; jag är öfvertygad om att man ganska snart måste vidtaga kraftiga åtgärder för att bereda öfverstyrelsen ökad arbetskraft. Jag kan intyga, att det arbete, som utföres af öfverstyrelsen — förutom det, att det är ett mycket godt arbete — verkligen är så intensivt och till den grad tager öfverdirektören och läroverksråden i anspråk, att det öfverstiger måttet af deras krafter. Helt nyligen måste ett af läroverksråden erhålla ett par månaders tjänstledighet, därför att han var fullkomligt utarbetad. Om herrarne verkligen vilja, att öfverstyrelsen skall kunna fylla sin uppgift att vara en duglig öfverstyrelse öfver rikets läroverk, då måste också Riksdagen bevilja därtill nödiga medel.

Ang. öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk m. m.

(Forts.)

Jag hemställer, om icke kammaren, med frångående af utskottets här gjorda afprutning, ville bifalla Kungl. Maj:ts proposition oförändrad.

Herr Starbäck: Herr talman, mina herrar! Det torde nog vara så, som chefen för ecklesiastikdepartementet här yttrat, att den arbetsbörda, som hvilar på öfverstyrelsen, måhända icke kommer att i den närmaste framtiden så afsevärdt minskas. Det gläder mig också att höra det påståendet från statsrådsbanken, att all den förenkling i arbetsmetoderna, som man kan önska, redan är inom öfverstyrelsen iakttagen. Då skulle icke heller det skäl kvarstå, som föranledt statsutskottet att föreslå den nedprutning, som vi här se. Men vi böra väl i alla fall komma ihåg, att om det också förhåller sig så, att den farhåga, som man hyst för att skrifsättet inom öfverstyrelsen varit på olämpligt sätt ordnad, icke är för handen, är det icke många år gångna, sedan denna öfverstyrelse inrättades, under förklaring — såsom herr statsrådet nyss också sade — från dåvarande ecklesiastikministern, att den för öfverstyrelsen då uppgjorda staten skulle under många år blifva sådan, som den vore från första början. Så har icke blifvit fallet. Denna stat har ökat år efter år, och vi stå nu inför en ganska afsevärd ökning. Denna ökning innefattas icke endast i denna punkt, utan äfven i en följande, där statsutskottet hemställer, att Kungl. Maj:ts anhållan om beviljande af anslag för beredande af tillgång till vikariearvodet under semester för öfverstyrelsens medlemmar och tjänstemän måtte bifallas.

Vid det förhållande, herr talman, att man vid ett bifall till statsutskottets hemställan i denna punkt har anledning hoppas, att en sådan öfveranstängning, som den af herr statsrådet antydda, icke vidare må komma att äga rum, samt på grund af hvad jag i öfrigt anfört, att denna öfverstyrelse så nyligen inrättats och dess arbetskrafter år för år ökat, hvarför det kan vara lämpligt att gå något saktare än Kungl. Maj:t här föreslagit, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Centerwall: Herr talman! Jag för min del kan icke finna den omständigheten, att en numera afiden ecklesiastikminister något misstagit sig i fråga om de göromål, som kunde komma att finnas i en blifvande öfverstyrelse, skulle utgöra ett hinder för att öfverstyrelsen nu får det antal tjänstemän, som den faktiskt behöfver. Dess ledamöter få underkasta sig ett oerhördt arbete, som alls icke står i något förhållande till deras aföning. Då sålunda öfverstyrelsen aldrig ett ögonblick har tvekat att själf lägga manken till, kan man väl också antaga, att den icke begärt något, som icke verkligen behöfs. Mig förefaller det, som om statsutskottet, följande sin högst aktnings-

värda och för öfrigt i grundlagen föreskrifna plikt att spara, ibland sparade på orätt ställe och i fråga om rena bagateller.

På grund af hvad jag nu anfört, kommer jag för min del att yrka bifall till Kungl. Maj:ts framställning under punkt 104, om inrättande af två amanuensbefattningar hos öfverstyrelsen. Nu har jag endast att yrka bifall till den här föredragna punkten.

Ang. öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk m. m.

(Forts.)

I detta anförande instämde herrar *Johansson* i Jönköping, *Vennersten* och *Warburg*.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman! Det är alls ingen, som förnekar, att öfverstyrelsen har ett intensivt och makt-påliggande arbete, och utskottet har ju också för sin del gått med på att öka arbetskrafterna inom öfverstyrelsen, men det torde icke skada, att man tills vidare nöjer sig med att försöka utnyttja denna förstärkning, helst som den brist på arbetskraft, som varit rådande inom öfverstyrelsen, om den också medfört en del obehag, har, enligt herr statsrådets egen uppgift, haft med sig en afsevärd nytta, i det den bringat öfverstyrelsen att iakttaga ett enklare arbetssätt, än kanske eljes skulle varit förhållandet, och det är en ganska beaktansvärd fördel. För att nu icke öfverstyrelsen skall falla in i den byråkratiska slentrian, som ett ämbetsverk lätt råkar göra, så skall jag för att bevara denna goda sida hos öfverstyrelsen be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Hamarskjöld: Herr talman! Det var en omständighet, som jag glömde att nämna, när jag hade ordet nyss, och det var att, om man också nödtorftigt kan hjälpa sig fram med extra ordinarie tjänstemän, tillkommer den svårigheten, att det för hvarje dag blir alltmera omöjligt att få några extra ordinarie tjänstemän alls. Det är, som herrarne väl veta, så, att jurister numera icke så gärna vilja gå in i statens tjänst, då de finna med sin fördel mera förenligt att ägna sig åt enskild tjänst. Man har inom alla ämbetsverk gjort den erfarenheten, att det blir allt svårare att få några extra ordinare tjänstemän, och jag har erfarit det icke minst inom ecklesiastikdepartementet. Skola vi nu bringas därhän, att arbetet skall fördröjas, därför att det icke finnes någon möjlighet att få arbetskraft?

Jag upprepar ännu en gång hvad jag nämnde nyss, att vill Riksdagen tillåta Kungl. Maj:t att använda besparingarna till att gifva sådana arvoden, att det blir möjligt att få folk, då håller jag icke så mycket på om amanuensen blir ordinarie eller extra ordinarie. Men får icke Kungl. Maj:t det bemyndigandet, kommer det att bli mycket svårt att tillfredsställande ordna denna sak.

Hvad beträffar herr Daniel Perssons yttrande, att det trång-

Ang. öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk m. m.
(Forts.)

mål, hvori öfverstyrelsen befunnit sig, haft det goda med sig, att den rensat bort en del onödigt arbete från sig och lärt sig att förfara enklare, så vill jag icke förneka, att det ligger sanning i det påståendet, men jag tror, att det här som eljest måste vara måtta med allt och att man icke kan gå till ytterlighet, utan att det äfven här finnes en gräns.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman! Det är just för att det skall bli måtta med allt härvidlag, som utskottet velat hålla en medelväg och förordat en anordning, som ligger midt emellan den nuvarande och den af Kungl. Maj:t föreslagna.

Herr Centerwall: Herr talman! Jag vill endast mot min skämtsamme vän Daniel Persson framhålla, att det icke är på skämt öfverstyrelsen begärt tillökning i arbetskraft genom inrättande af två amanuensbefattningar, utan att vi måste tro, att den på allvar behöfver dem.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman! Jag ber blott att få upplysa den senaste ärade talaren, att det icke är på skämt utan på fullt allvar jag yrkat bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets i detta moment gjorda hemställan.

Mom. b) — e).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 26.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. skjututbildning vid allmänna läroverk m. m.

Punkten 27, angående anslag för skjututbildning vid allmänna läroverk m. fl. undervisningsanstalter.

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att — med utslutande af dels det för de allmänna läroverken uppförda anslaget å 73,000 kronor till extra arfvoden åt gymnastiklärare samt till anskaffande af ammunition för målskjutning m. m., dels det å staten till seminarier för folkskollärares bildande uppförda anslaget å 8,500 kronor till befrämjande af vapenöfningar, dels ock det under rubriken de tekniska läroverken stående anslaget å 5,000 kronor till militäröfningars bedrifvande vid de tekniska läroverken — å ordinarie stat uppföra ej mindre för allmänna läroverken till extra arfvoden åt gymnastiklärare ett anslag af 15,000 kronor än äfven under titeln »för skjututbildning vid de allmänna läroverken, folkskoleseminarier och tekniska elementar-

skolor» ett reservationsanslag af 104.800 kronor, hvarigenom skulle komma att orsakas en anslagsökning af 33,000 kronor.

*Ang. skjut-
utbildning vid
allmänna
läroverk m. m.
(Forts.)*

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en inom Andra Kammaren af herr *K. V. Rydén m. fl.* väckt motion, n:o 170, däri föreslagits, att Riksdagen måtte besluta dels att afslå Kungl. Maj:ts å åttonde hufvudtiteln i årets statsverksproposition gjorda äskanden såväl i (punkt 27) om förhöjdt anslag för skjututbildning vid de allmänna läroverken, folkskoleseminarier och tekniska elementarskolor som (i punkt 102) om inköp af materiel för skjutöfningar vid dessa undervisningsanstalter, dels att militäröfningarna vid rikets allmänna läroverk, folkskoleseminarier och tekniska elementarskolor skulle upphöra den 1 juli 1910.

Utskottet hemställde,

a) att Kungl. Maj:ts framställning icke måtte af Riksdagen bifallas; samt

b) att herr Rydéns m. fl. ofvan omförmälda motion, i hvad den afsåge afskaffande af militäröfningarna vid förevarande läroanstalter, icke heller måtte vinna Riksdagens bifall.

Vid punkten hade emellertid fogats reservationer:

af herrar *A. G. L. Billing, I. Wijk, P. Sörensson*, grefve *P. O. L. Klingspor, P. Paulson, H. R. Törnebladh, E. A. G. A. Wijkander, Starbäck* och *Lundell*, hvilka föreslagit, att Riksdagen, med afslag å herr Rydéns m. fl. ofvan omförmälda motion, måtte på det sätt bifalla Kungl. Maj:ts förevarande framställning, att Riksdagen — med uteslutande af dels det för de allmänna läroverken uppförda anslaget å 73,000 kronor till extra arfvoden åt gymnastiklärare samt till anskaffande af ammunition för målskjutning m. m., dels det å staten till seminarier för folkskollärares bildande uppförda anslaget å 8,500 kronor till befrämjande af vapenöfningar, dels ock det under rubriken de tekniska läroverken stående anslaget å 5,000 kronor till militäröfningars bedrivande vid de tekniska läroverken — å ordinarie stat uppförde ej mindre för allmänna läroverken till extra arfvoden åt gymnastiklärare ett anslag af 15,000 kronor än äfven under titeln: »för skjututbildning vid de allmänna läroverken, folkskoleseminarier och tekniska elementarskolor» ett reservationsanslag af 90,000 kronor, hvarigenom orsakades en anslagsökning af 18,500 kronor;

af herrar grefve *A. F. C:son Wachtmeister* och friherre *J. T. Gripenstedt* mot vissa delar af motiveringen; samt beträffande *mom. b)* af herr *Larsson* i Lund.

Ang. skjut-
utbildning vid
allmänna
läroverk m. m.
(Forts.)

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, lämnades ordet på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Hammarskjöld, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Militäröfningarna vid de högre allmänna läroverken, liksom vid folkskoleseminarier och tekniska elementarskolor, ha hittills varit så ordnade, att det är de fyra högsta årsklasserna i vederbörande läroverk, som haft dylika öfningar. Tiden har varit bestämd till 60 timmar årligen och således under fyra år sammanlagdt 240 timmar. Afsikten med öfningarna har framför allt varit, att ynglingarna skulle få en sådan förberedande kunskap i fråga om hvad som åligger en värnpliktig, att de själfva, när de komma till värnpliktsåldern, kunna utbildas till att tjänstgöra som reservbefäl. Jag tror, att det allmänna omdömet är, att resultatet varit ganska godt. Nu har emellertid gencm värnpliktsöfningarnas utsträckande saken kommit i försvåradt läge. Hittills har det icke varit svårt att få instruktörer från armén, men från och med nästa år komma arméns officerare och underbefäl att bli så upptagna af arméns tjänstgöring, att det icke blir möjligt att få någon hjälp därifrån annat än mellan den 25 augusti och den 9 september, det vill säga om man frånräknar söndagarna, under inalles 12 dagar. Att under så få dagar medhinna sextio timmars militäröfningar låter sig svårligen göra. Det skulle bli 5 timmar dagligen, och det skulle väl strida alltför mycket mot pedagogiska regler att låta skolynglingarna under så lång tid hålla på med dessa öfningar och totalt försumma det egentliga skolarbetet. Det är redan mycket med 4 timmar, och 5 timmar äro alldeles för lång tid.

Hvad blir nu resultatet i afseende på de klasser, som skola deltaga i dessa öfningar? Skall det gälla som hittills, att endast de 4 högsta årsklasserna böra deltaga? På det sättet kommer man icke till mera än 48 timmars öfning årligen, hvarigenom det blir en betydlig nedsättning från den nuvarande tiden, som ju är 60 timmar, en nedsättning sålunda med 20 %.

Nu ha de sakkunniga, som utarbetat det förslag, hvilket Kungl. Maj:t framlagt, tänkt sig, att man skulle minska olägenheten härutaf genom att intaga äfven den femte klassen i öfningarna, men icke i sådana militäröfningar, som hittills hållits, utan femte och sjuete klasserna skulle endast sysselsättas med skjututbildning, hvaremot de tre högsta årsklasserna fortfarande skulle öfvas ungefär på samma sätt som hittills.

Nu har utskottet först och främst sagt, att det ställer sig synnerligen tveksamt inför lämpligheten af att införa något slags militära öfningar, vare sig exercis eller skjututbildning, i femte klassen, och därför vill det icke frångå de bestämmelser, som hittills varit gällande.

Äfvenså har utskottet gjort den anmärkningen, att de gevär, som det vore meningen att anskaffa för de yngre gossarnas skjututbildning, skulle komma att medföra högst betydlig kostnad för en gång och att gevären icke vore tillräckligt pröfvade. Det är möjligt, att det icke är fullt lämpligt att låta så pass unga gossar handskas med mauserkarbiner, då dessa kunna vara för tunga. Det har därför konstruerats ett mycket billigt gevär, en luftbössa med fullkomligt samma handgrepp, som finnas på mausergevären, och enligt alla sakkunnigas utsago synnerligen lämpligt för ändamålet. Jag medger dock villigt, att det kostar mycket pengar att anskaffa sådana. Men det brukar vara så, att, om man vill nå ett mål, man får underkasta sig uppoffringarna härför.

*Ang. skjut-
utbildning vid
allmänna
läroverk m. m.
(Forts.)*

På de skäl, som jag nu omnämnt, har sålunda statsutskottets majoritet afstyrkt bifall till Kungl. Maj:ts proposition och hemställt, att den icke må bifallas.

Men hvad blir då följden, om Riksdagen skulle antaga utskottets förslag? Kungl. Maj:t får då samma anslag som hittills till bedrifvande af militäröfningar, men den bestämmelsen står kvar — den finnes icke i lag utsatt, men man har ett uttalande härom af Riksdagen — att de böra bedrifvas under 60 timmar årligen, men, som jag nyss sagt, blir det absolut omöjligt att fullgöra detta villkor, emedan man icke kan erhålla instruktörer för mer än 12 dagar. Skall därför Riksdagen bifalla utskottets förslag, så är det alldeles nödvändigt, att det göres ett uttalande i afseende på tiden för öfningarna, så att Kungl. Maj:t härutinnan får rätta sig efter omständigheterna. Men, som jag nyss sagt, kommer detta att medföra en minskning med 20 procent af den nuvarande öfningstiden, hvilket innebär en alldeles afgjord försämring i det tillstånd, som nu råder. Jag tillåter mig att här begagna ett gammalt bevingadt ord, att det blir ett avancement bakåt.

Nu finnes det reserveranter inom utskottet, som funnit, att detta dock icke kan vara riktigt. De gå med på utskottets resonemang så till vida, att de säga, att femte klassen icke bör deltaga i någon skjututbildning. Men de vilja dock anslå nödiga medel för införande af skjututbildning i första ringen af gymnasiet och sjätte klassen i realskolorna och samskolorna.

Jag kan icke säga, att jag finner denna reservation fullt tillfredsställande, men naturligtvis anser jag den bättre än utskottets förslag, och jag tror, att det vore mindre lyckligt, om kammaren skulle bifalla det senare.

I detta sammanhang vill jag omnämna en fråga, som kan sägas väl höra ihop med den, som nu ligger före. För några år sedan väcktes förslag här i landet — det utgick, om jag icke mistager mig, från folkskollärarehåll — att man äfven i folkskolans högsta afdelning borde införa ett slags förberedande

*Ang. skjut-
utbildning vid
allmänna
läroverk m. m.
(Forts.)*

skjututbildning, med riktöfningar och dylikt. Förslaget väckte då sådan anklang, att Kungl. Maj:t ansåg sig skyldig att taga upp det till pröfning, och det skickades ut till hvarjehanda myndigheter för inhämtande af deras yttraude. De yttranden, som inkommit, gå i de allra flesta fall ut på ett ganska lifligt tillstyrkande. Några ställa sig tveksamma och mycket få afstyrkande. Jag skall ärligt bekänna, att, när jag mottog detta ärende i arf af min företrädare och började sätta mig in i saken, jag kände mig mycket litet tilltalad af förslaget. Jag hyste, såsom nu är förhållandet med utskottet i afseende på femte klassen, mycket starka tvifvel, huruvida det vore lämpligt att redan i folkskolan börja med skjututbildning. Men jag fick så kraftiga uppmaningar från flera håll, där man redan på frivillighetens väg infört dessa öfningar och därvid funnit, att de ledt till mycket goda resultat, att jag icke ansåg mig kunna lägga ärendet å sido utan att låta det föranleda till någon åtgärd. Jag fann mig därför föranlåten att hemställa hos Kungl. Maj:t om bemyndigande att tillkalla sakkunniga för att vidare behandla frågan. Jag fick tillstånd härtill, men har sedan icke gjort något vidare åt saken, därför att jag ville afvakta hvad Riksdagen hade att säga i nu föreliggande fråga. Nu har jag omtalat detta för att säga kammaren, att, om Riksdagen i dag beslutar, vare sig i enlighet med utskottets eller med reservanternas förslag, och sålunda i båda fallen med frångående af Kungl. Maj:ts förslag, jag kommer att fatta detta som ett direktiv för mitt handlingssätt i fråga om införande af skjututbildning i folkskolan och sålunda taga i allvarligt öfvervägande, huruvida jag icke bör skrinlägga hela frågan. Detta har jag velat tala om från början, för att ingen skall säga, att jag försummat min skyldighet i fråga om förslaget rörande folkskolan.

Det är ytterligare en sak jag har att tillägga. Utskottet afstyrker helt och hållet den kungl. propositionen. Uti denna förekommer det, att det nuvarande anslaget å 73,000 kronor till extra arfvode åt gymnastiklärare samt anskaffande af ammunition skulle utgå och i stället uppföras ett annat anslag å 104,800 kronor.

Nu inträffar det egendomliga förhållandet, att utskottet här handlat rakt i strid emot hvad Riksdagen begärde år 1904. Ty då skref Riksdagen till Kungl. Maj:t och anhöll att i anledning af proposition angående ändrad anordning af rikets allmänna läroverk samt lönerreglering för vid dem anställda lärare få det extra arfvodet åt gymnastiklärare skildt från anslaget för anskaffandet af ammunition. Så uttalade sig Riksdagen då, men nu har statsutskottet glömt den saken och vill afslå Kungl. Maj:ts proposition äfven i den vägen. Jag vill blott fästa uppmärksamheten vid, att om kammaren nu bifaller statsutskottets

förslag, så sker det i rak strid emot hvad Riksdagen begärde år 1904.

Ang. skjut-
utbildning vid
allmänna
läroverk m. m.
(Forts.)

Herr Hammarlund: Herr talman! Det har, som synes, icke varit möjligt för statsutskottet att tillstyrka den föreliggande kungliga propositionen. De skäl, som därvidlag varit för mig bestämmande, ha hufvudsakligen legat däri, att frågan verkligen är i det oklara skick, att man har svårt att bilda sig en bestämd uppfattning om hvad man borde positivt besluta. Och i tveksamma fall bör man ju stå på *status quo* och icke vidtaga någon åtgärd.

Här föreligger en mångfald olika förslag. Orsakerna till dessa många förslag äro nog att söka däri, att den militära uppfattningen fått alltför mycket spela in. Man har här sökt att jämka samman hvad som icke utan svårighet kan förenas: skoluppfostran och militär utbildning. Lärarna vilja föra fram lärjungarna fortast möjligt till studentexamen, militärerna vilja, att lärjungarna samtidigt skola erhålla en förberedande värnpliktsutbildning.

Sedan gammalt råder det inom skolmyndigheternas led mycket delade meningar om dessa vapenöfningar. Jag erinrar därom, att då denna fråga år 1900 var utsänd för inhämtande af domkapitlens och lärarekollegiernas vid de allmänna läroverken yttrande, var det icke mindre än 7 domkapitel och 23 lärarekollegier och rektorer, som uttalade sig för afskaffande af eller väsentlig inskränkning i militäröfningarna. Detta var Riksdagen icke med om, utan den beslöt 1901 att på extra stat bevilja 113,000 kronor till anskaffande af vapen och materiel för militäröfningarna. Nu, efter 7 år, duger icke denna materiel, som då anskaffades, utan nu föreligger fråga om ett nytt anslag på 135,933 kronor på extra stat och dessutom en årlig ökning på ordinarie stat af 33,300 kronor.

Upphovet till det nu framlagda förslaget är att söka i 1904 års läroverksorganisation. Densamma har ansetts påkalla ändringar afven beträffande skolungdomens militära öfningar. Öfverstyrelsen för de allmänna läroverken erhöi därför uppdrag att inkomma med förslag, huru denna angelägenhet borde ordnas. Detta förslag aflämnades i maj 1905, och enligt detsamma skulle öfningarna inskränkas till gymnasiets tre öfversta ringar. Detta är förslaget n:o 1. (Herrarne torde söka hålla reda på de många olika förslag, som framlagts i denna fråga.)

Enligt min mening var detta ett mycket godt förslag, och det hade stöd hos läroverkskommittén, som just yttrat sig i den riktning, som förslaget innebar.

Men Kungl. Maj:t remitterade förslaget till chefen för generalstabens. Denne såg det naturligtvis ur militär synpunkt, och han kunde icke finna, att den af läroverksöfverstyrelsen ifråga-

Ang. skjut- utbildning vid allmänna läroverk m. m. satta inskränkningen i öfningarna var lämplig, utan han ville, att äfven gymnasiets första ring skulle tagas med. Detta är förslaget n:o 2.

(Forts.)

Det rådde sålunda delade meningar mellan generalstabschefen och kungliga läroverksöfverstyrelsen, och då grep man till den vanliga utvägen här i landet: man tillsatte en kommitté för att utreda saken. Den kom att bestå af 1 öfverstelöjtnant, 2 majorer och 2 rektorer, sålunda öfvervägande militärer. Och då var det klart, i hvilken riktning kommitténs förslag skulle komma att gå. Man var icke nöjd ens med generalstabschefens förslag, utan man ville, att de militära öfningarna skulle utsträckas till hela gymnasium och ända ned till de allmänna läroverkens femte klass. För att göra förslaget mera aptitligt, hemställde kommittén, att namnet militäröfningar måtte utbytas mot skjututbildning, och det ställdes äfven i utsikt, att sådana öfningar skulle utsträckas till folkskolorna — detta innan ännu någon ordnad gymnastik blifvit allmänt införd i dessa skolor. Detta kommitténs förslag skulle medföra en kostnad för en gång af 148,000 kronor och en årlig kostnad af 112,000 kronor. Detta är förslaget n:o 3.

Men innan detta förslag framlades för Riksdagen, kom ett nytt uppslag. I stället för de karbiner, som föreslagits till inköp för de allmänna läroverkens ungdom, ifrågasattes det att anskaffa ett nytt salongsgevär af, såsom det hette, förbättrad modell. Man hade uppenbarligen funnit, att kostnaderna voro för stora, för att förslaget skulle kunna genomdrivas i Riksdagen. Tre af de kommitterade kommo därför fram med detta nya förslag, och enligt detta skulle kostnaden för materiel minskas med 12,000 kronor för en gång och den årliga kostnaden med 7,000 kronor. Detta förslag, alltså förslaget n:o 4, är det, som Kungl. Maj:t nu har framlagt.

Icke en enda röst har höjts för detsamma inom utskottet. Man har där funnit, att det är förenadt med för stora kostnader, och så har man låtit utarbete ett alldeles nytt förslag. De utskottsledamöter, som velat vara med om en reform, ha icke kunnat förorda det kungliga förslaget. De ha kommit med något helt annat, alltså ett femte förslag. Till utgångspunkt för detta femte förslag ha de tagit de af Kungl. Maj:t provisoriskt utfärdade bestämmelser rörande militäröfningarnas bedrivande höstterminen 1907. Reservanternas förslag går ut på *status quo* i fråga om öfningarnas utsträckande, alltså att sådana öfningar endast skulle förekomma på gymnasium och 6:te klassen af de högre allmänna läroverken, men icke i samma läroverks 5:te klass och ej heller i real- och samskolorna. I fråga om anslaget storlek ha reservanterna däremot icke förordat *status quo*, utan de ha uttalat sig för en ökning i det ordinarie anslaget å 18,500

kronor och af anslaget på extra stat af 60,000 kronor, alltså en total ökning af 78,500 kronor.

Är det då så visst, att detta af reservanternas framlagda förslag — det femte i ordningen — kommer att lösa denna fråga? Vi hörde nyss af herr statsrådet, att han med tvekan kunde vara med om detsamma. Är det då icke att antaga, att, om det bifalles, nya förslaget ganska snart skola komma fram? Är det icke under sådana förhållanden mera praktiskt, såsom utskottet säger, att låta det vara, som det nu är, både i fråga om öfningarnas utsträckning och anslagets storlek? Det har ju visat sig, att man med det nuvarande anslaget kunnat ordna saken ganska tillfredsställande. Den har ju provisoriskt ordnats för höstterminen 1907, och då kan den väl också tills vidare provisoriskt uppehållas, till dess man vunnit någon erfarenhet om huru efter den nya värnpliktslagen och efter den nya organisationen af de allmänna läroverken man verkligen bör ordna denna sak. Därefter kan det vara skäl att framkomma med frågan ånyo. Och vid denna nya utredning synes det vara skäl att taga i öfvervägande, om icke den lämpligaste utvägen att lösa frågan är att taga förslaget n:o 1, det som i maj 1905 framlades af läroverksöfverstyrelsen och afsåg att inskränka militäröfningarna till de tre öfversta ringarna af gymnasium. När läroverksungdomen hunnit dit upp, är denna ungdom i den ålder, att den kan utföra dessa öfningar, och då kan det vara lämpligt, att den får en dylik omväxling i sitt skolarbete.

Utom de betänkligheter, som framkallats däraf, att här föreliggas så många olika förslag, att Riksdagen kan ha svårt att bilda sig en bestämd uppfattning rörande hvilket den bör välja af dem alla, har jag för min del haft åtskilliga andra betänkligheter. Och den största betänkligheten därvidlag är verkligen den, att jag är tveksam om huruvida det är lämpligt att sätta skolungdomen i så hög grad, som här är ifrågasatt, under ledning af militärer. I den kungliga propositionen ser man på sid. 155, att det är meningen, att skolungdomen skulle, ifall Kungl. Maj:ts förslag bifölles, få militära instruktörer till följande antal: 86 ledare, däraf 19 underofficerare, 18 biträdande officerare och 190 korpraler, summa 294 milltärer, som skulle handleda läroverksungdomen i vårt land. För min del har jag ganska stora betänkligheter mot en dylik anordning.

I det kaos af förslag, som nu föreligger, och då det anonyma förslag, kring hvilket utskottsreservanternas fylkat sig, icke har varit under utredning hos någon vederbörande myndighet, tror jag, att kammaren gör klokast i att nu ställa sig på status-quo-ståndpunkten i denna fråga. Det är ju att märka, att reservanternas ha stöd för sitt förslag endast i en i största hast tillkommen promemoria. Det står på sid. 156 i utskottets utlåtande: »I sådant afseende har utskottet från vederbörligt håll mottagit

*Ang. skjut-
utbildning vid
allmänna
läroverk m. m.*
(Forts.)

Ang. skjut-
utbildning vid
allmänna
läroverk m. m.

(Forts.)

en promemoria så lydande». Och på denna grundas alltsammans. I det ursprungliga korrekturet till reservationen stod namnet på en ämbetsmyndighet angifven i stället för »från vederbörligt håll», men det befanns sedan, att man icke hade rättighet att åberopa en sådan ämbetsmyndighet. Det är således en fullkomligt anonym promemoria. Och jag hemställer, om det verkligen kan vara lämpligt, att Riksdagen på grund af en sådan fattar ett så vidtgående beslut som det här förevarande. Kungl. Maj:t har ju hittills utfärdat provisoriska bestämmelser angående militäröfningarnas bedrivande. Och alla skäl tala för att dessa provisoriska bestämmelser fortfarande tillämpas, ända tills erfarenheten visat, hvilken den bästa lösningen är. Hittills ha oupphörligen nya förslag framkommit, men ingen som helst garanti finnes för att något af de hittills framkomna förslagen — och allra minst det 5:te, det anonyma — är det bästa.

Nu säger herr statsrådet, att om det skall bli så, som utskottet här föreslår, så bör Kungl. Maj:t åtminstone erhålla större frihet att ordna saken än hittills, så att han icke blir bunden af föregående riksdagsskrifvelser. Jag vill i detta hänseende hänvisa till hvad utskottsmajoriteten säger på sid. 27, nämligen att vi anse det lämpligaste vara, att Kungl. Maj:t tills vidare *på ett ändamålsenligt sätt* anordnar öfningarna inom ramen för nu tillgängliga anslag. För min del kan jag icke se något hinder för att, om Riksdagen lämnar samma anslag som hittills, Kungl. Maj:t, på sätt i utskottets utlåtande yttras, äger anordna öfningarna så, som han finner ändamålsenligast.

Ett stöd för att icke nu göra någon ändring har man också i det förut omnämnda kommittéförslaget, där det yttras: »Militäröfningarnas nuvarande anordning har icke tillämpats mer än 5 år, och deras bibehållande i oförändradt skick skulle därför kunna antagas hafva goda skäl för sig». Åtminstone bör man ytterligare pröfva, innan man bestämmer sig för ny anordning.

Jag hemställer därför, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

Herr Rydén: Herr talman, mina herrar! Då det nu föredragna utskottsbetänkandet i denna punkt innehåller 2 moment, tillåter jag mig föreslå, att kammaren ville besluta, att de båda momenten måtte hvar för sig företagas till behandling, och att behandlingen nu måtte gälla endast mom. a).

Det af herr Rydén gjorda förslaget bifölls af kammaren.

Härefter anförde:

Herr Starbäck: Herr talman! Till att börja med får jag lof att säga, att i högsta grad märkvärdigt förefaller mig det

sätt, hvarpå min ärade vän från statsutskottsafdelningen har velat signera det förslag, hvarpå reservationen stöder sig. Han kallar det »anonymt», och jag förmodar, att han därmed ville säga, att hvarken reservanterna eller promemorianers författare ville stå för densamma. Jag är så öfvertygad, att den, som på anhållan af statsutskottets ordförande genom herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet lämnat promemorian till afdelningen, står för denna så kallade anonyma promemoria, att jag finner mig fullkomligt oförhindrad att omnämna, att det vederbörande håll, från hvilket statsutskottet mottagit denna promemoria, är läroverksöfverstyrelsens chef, som vid utarbetande af densamma begagnat sig af en sakkunnig man, hvilken för öfrigt finnes omnämnd i statsrådsprotokollet. Jag tror således, att det högst märkvärdiga försök, som herr Hammarlund gjorde, att fullkomligt annullera värdet af denna promemoria, härmed må anses afvisadt.

*Ang. skjut-
utbildning vid
allmänna
läroverk m. m.
(Forts.)*

Det som egentligen bar upp herr Hammarlunds anförande var det påståendet, att hela frågan vore i så oklart och outredt skick, att det icke kunde vara möjligt, att Riksdagen skulle vilja taga ett förslag af sådan beskaffenhet som det nu föreliggande. Det är ju alldeles klart, herr talman, att om man vill, när ett förslag ändtligen kommit fram till Riksdagens bord, vefva upp hela frågans förberedande och utredande historia och säga, att det förslag, som framkommit vid den första tiden af utredningen, kalla vi n:o 1, samt sedan gå på i tidsföljd och numrera förslagen, tills man kommer till det föreliggande förslaget, så kan man säga: »Se nu här så många förslag, som blifvit framlagda! Det är tydligt, att denna fråga måste föreligga i ett synnerligen outredt skick». Men så förhåller det sig i allmänhet med ärenden, som komma till Riksdagens bord, att de ha en historia bakom sig af förberedande och utredande beskaffenhet, och att meningarna då ofta varit delade, det ligger i sakens natur. Det är väl ytterst få frågor och af mindre komplicerad beskaffenhet, som från början varit sådana, att sakkunniga bedömare kunnat i alla detaljer enas om desamma. Jag tror således, att vi icke böra vara så ängsliga för denna historia, utan just med stöd af densamma söka bedöma det förslag, som föreligger.

Om vi nu söka göra detta, så förhåller det sig så, som herrarna nog märkt, att det, som vi reservanter reagerat mot i Kungl. Maj:ts förslag, är att utsträcka dessa öfningar från de klasser, för hvilka de för närvarande förekomma, till ännu lägre klasser, det vill säga: man har ansett det vara tvifvel underkastadt, huruvida ynglingar under 6:te klassen i realskolan och motsvarande ring i gymnasium skola vara fysiskt så utbildade, att de skulle kunna uthärda öfningar, anställda med så tunga vapen som de omnämnda mauserkarbinerna. Och därför hafva reservanterna velat taga saken litet lugnare och föreslagit, att

Ang. skjut-
utbildning vid
allmänna
läroverk m. m.
(Forts.)

tills vidare de nya skjutöfningarna, så anordnade som Kungl. Maj:ts föreslagit, skola inskränkas till samma klasser som för närvarande. Därmed skulle man också vinna ett annat mål. Då utskottet ställt sig tveksamt gentemot beskaffenheten af de vapen, som konstruerats för de yngre pojkarne, för de fysiskt svagare pojkarne, skulle man genom att bifalla reservationen äfven i det afseendet göra en vinst, att man under en tid finge pröfva dessa vapens beskaffenhet och möjlighet att användas och sedan på grund af den erfarenhet, som vunnits, kunde gå till förnyadt pröfvande af denna del af frågan.

Innan jag går vidare, herr talman, skulle jag vilja i förbigående framhålla, att det vapen, som förut till följd af Riksdagens anslag af medel anskaffats, och som den föregående ärade talaren påstod nu vara alldeles odugligt, det är, om jag icke är alldeles oriktigt underrättad, den mauserkarbin, som är fullkomligt duglig, och denna skulle också, enligt reservanternas förslag, användas i de högre klasserna. Men om Kungl. Maj:ts förslag här antages, skulle den ersättas af andra vapen, hvilket däremot icke kan komma i fråga, om reservanternas förslag bifalles.

Nu säger man — och detta tycks vara ett genomgående argument hos dem, som äro emot en utsträckning af dessa öfningar — att ifrån pedagogiskt håll har uttalats en så godt som enhällig mening, att dessa skjutöfningar — förut militäröfningar kallade — skulle bortfuska skolans egentliga uppgift, inkräkta på det område, som rättast skall vara skolans, och från denna synpunkt vore dessa öfningar alldeles förkastliga. För min del ställer jag mig emellertid mycket tviflande gentemot detta »eniga» utslag af pedagogisk auktoritet. Ty för det första torde uttalandet i fråga icke vara så enigt, som det låter, och för det andra härstammar nog uttalandet från den tid, då dessa militäröfningar voro lagda på annat sätt, i det att de utgjordes af exercisöfningar — paradexercis och handgreppsexercis — hvilka man med allt skäl kan ställa sig tveksam emot. Dessutom härstamma dessa uttalanden från en tid, då läsåret var betydligt kortare än nu och då därjämte militäröfningarna vid läroverken ägde mycket större utsträckning. Att vissa ämnen *då* blefvo synnerligen lidande på dessa öfningar, det vill jag gärna medgifva. Men detta skäl skulle ju nu bortfalla. Ty vi skola komma ihåg, att det är endast 12 dagar, med 4 timmar om dagen, som dessa öfningar skulle vara, och hvad dessa då skulle inkräkta på själfva skolskemat, det tror jag därför icke vara af den vikt och beskaffenhet, att det kan ingifva några egentliga betänkligheter.

Den andra faran skulle ligga däruti, att öfningarna skulle för mycket draga lärjungarnas intresse från studierna. Lärjungarna skulle därmed dragas från sina läxor till någonting, som man äfven på detta område velat kalla militaristiskt intresse. Jag tror dock, att också den farhågan är betydligt öfverdrifven.

Och jag går för min enskilda del till och med så långt, att jag anser det vara synnerligen nyttigt, om icke rent af nödvändigt, att i stället för en omedelbar öfvergång från sommarferierna till det långa läsåret under hösten och vintern, ynglingarna få en öfvergångstid, då de hafva dessa öfningar såsom ett slags ersättning för det förlorade friluftslifvet. Om därför Riksdagen möjligen skulle, nu eller framdeles, bifalla en sådan motion, som den af herrar Rydén m. fl. framställda, så skulle jag för min del ändå vilja uttala den förhoppning, att han eller någon annan, som ifrar för afskaffandet af skolungdomens militäröfningar, måtte framlägga ett förslag, där andra öfningar, såsom idrott eller lekar, trädde i stället, för att icke öfvergången från sommarferierna till det långa läsåret skulle blifva alltför tvär.

*Ang. skjut-
utbildning vid
allmänna
läroverk m. m.
(Forts.)*

För mig har det emellertid varit ännu en synpunkt — och detta kanske den allra viktigaste, som varit bestämmande, då jag icke kunnat ställa mig på rent afslag af Kungl. Maj:ts förslag i förevarande punkt, och det är naturligtvis det, att dessa öfningar skulle så att säga moderniseras. Till min stora glädje finner jag också, dels af min synnerligen ärade vän herr Hammarlunds nyss hållna anförande, dels ock af utskottsmajoritetens motivering, att de hoppas, att öfningarna skola kunna inom ramen för det nu tillgängliga anslaget moderniseras. Ty jag tror, att, om skolungdomen öfvas i gevärets bruk, detta kan medföra den verkan, att öfningarna verkligen kunna från försvarssynpunkt sedt blifva till nytta. Det är detta sista — hvilket jag nu icke skall tillåta mig närmare utveckla, för att icke taga kammarens tid för starkt i anspråk — som särskildt gjort mig angelägen att i någon mån tillmötesgå Kungl. Maj:ts framställning; — såsom herrarna finna har ju genom reservanternas förslag en afsevärd nedprutning ägt rum.

På grund af hvad jag nu anför, herr talman, ber jag att med någon ändring af reservationens kläm få framlägga följande förslag: att Riksdagen, med afslag å herr Rydéns m. fl. ofvan omförmälda motion, så vidt angår Kungl. Maj:ts framställning om förhöjdt anslag för skjututbildningen vid allmänna läroverken, folkskollärareseminarieerna och tekniska elementarskolorna, må på det sätt — — o. s. v., i likhet med reservanternas kläm.

Med herr Starbäck förenade sig herrar *Palme, Wallis, Wawrinsky* i Saltsjöbaden och *Lindh* i Gäfle.

Herr Beckman i Linköping: Herr talman! Jag tillät mig begära ordet för att, ehuru jag i allt hufvudsakligt står på den siste ärade talarens ståndpunkt, få understryka ett par punkter, som han i sitt anförande berörde.

Då herr Hammarlund omnämnde de siffror, som enligt hans mening skulle bevisa, huru pass delade meningarna inom läro-

*Ang. skjut-
utbildning vid
allmänna
läroverk m. m.
(Forts.)*

verkslärarnes krets kunde anses vara i fråga om behovet af dessa militära öfningar, så använde han de siffror, som härstamma från år 1900, således året innan den nya härorganisationen kom till och alltså innan öfningarna blifvit lagda på sin nya bog. Ty numera stå ju dessa i nära organiskt sammanhang med hela militärväsendet för öfrigt, hvarigenom öfningarna utan tvifvel bilda en ganska god förskola för den kommande utbildningen af reservbefäl. Det är denna synpunkt, som jag velat särskildt understryka, och jag är öfvertygad om, att, därest hos läroverkens målsmän nu skulle i denna del framställas förfrågningar, huruvida de ställde sig välvilligt mot denna institution eller vore emot densamma, det stora flertalet af dem skulle svara, att de vore vänner af densamma. Ty det är en väsentlig skillnad, när det gäller att yttra sig om något, som står mera löst och utan sammanhang med det militära för öfrigt, emot när det är fråga att uttala sig om något, som ingår såsom ett organiskt helt i en stor försvarsplan.

Kommer jag så till frågan, hvilken ställning jag bör intaga gentemot utskottets hemställan och reservanternas förslag, så får jag för min del säga, att jag utan tvekan ställer mig på reservanternas ståndpunkt. Detta därför att, om man skulle antaga utskottets förslag och således bibehålla status quo i denna fråga, det icke finnes någon möjlighet att åstadkomma hvad som är utskottets afsikt. Ty med nästa år kan man helt enkelt icke få dessa öfningar organiserade på det sätt utskottet föreslagit, enär nödigt befäl därför då kommer att saknas. Det är detta, som gör, att utskottets förslag sväfvar fullständigt i luften, så att man icke vet hvad som kan blifva af det. Däremot finnes det något att vinna med det förslag, som reservanterna framlagt, och därför ber jag, herr talman, att få instämna i deras förslag.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, gaf herr talmannen jämlikt de därunder gjorda yrkandena proposition först på bifall till utskottets hemställan i mom. a) och sedan på afslag därå och bifall i stället till det af herr Starbäck under öfverläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse den sistnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Votering begärdes likväl, i anledning hvaraf nu uppsattes. justerades och anslogs följande voteringsproposition.

Den, som vill, att kammaren, med afslag å statsutskottets hemställan i 27:de punkten mom. a) af utskottets förevarande utlåtande n:o 9, bifaller det af herr Starbäck under öfverläggningen framställda yrkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

*Ang. skjut-
utbildning vid
allmänna
läroverk m. m.
(Forts.)*

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utvisade 75 ja, men 122 nej, hvadan kammaren således bifallit utskottets hemställan.

Mom. b) föredrogs härefter; och yttrade därvid

Herr Rydén: Herr talman, mina herrar! Efter det beslut, som kammaren nyss har fattat, skulle jag möjligen kunna afstå från att yrka bifall till min motion i punkt b. Jag har nämligen, det vill jag erkänna, vunnit hvad jag framför allt velat vinna med min motion: jag ville ropa »i gevär» mot planerna på att införa skjutöfningar i folkskolorna.

Som herrarne funnit, förekommer i ecklesiastikministerns uttalande till statsrådsprotokollet en passus, hvori meddelas, att statsrådet utverkat sig Kungl. Maj:ts tillstånd att tillkalla sakkunniga för utredning af denna fråga, och dessa uttalanden ha varit drifvande skäl för min framställning rörande denna fråga. Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har nu meddelat oss, att efter den utgång, som frågan med all sannolikhet kommer att få i Riksdagens kamrar i dag, han måste uppfatta kamrarnes mening i frågan såsom ett direktiv för sin ställning beträffande skjutöfningarna vid folkskolorna. Jag ber att få taga fasta härpå och tacka herr statsrådet för detta uttalande. Det är min uppfattning, att för en ecklesiastikminister, som verkligen vill företaga sig ett nyttigt, om ock svårt arbete, det finnes bra mycket mera behjärtansvärda och nödvändiga saker att syssla med än dessa.

Enligt nyligen offentliggjorda berättelser uppgår antalet af halftidsläsande skolor till ungefär halfva antalet af Sveriges rikets folkskolor, och det finns i vårt land folkskolor, i hvilka barn icke erhålla mer än två månaders årlig undervisning. Jag ber att få till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet rikta en varm vädjan, att hans kraft måtte inriktas på att utfinna någon form att förhjälpa våra fattiga kommuner till ett bättre folkskoleväsende. I så fall skulle vi bli honom mycket tacksamma, hvilket vi däremot icke skulle kunna bli, om planerna på skjutöfningar i folkskolan komme att vidare fullföljas.

Beträffande min motion vill jag dock anföra några skäl, som tala för ett bifall till densamma. Under den debatt, som förts beträffande punkt a) i utskottets förevarande hemställan, har det klart framgått, att *pedagogiska* skäl icke kunna framföras

*Ang. skjut-
utbildning vid
allmänna
läroverk m. m.*
(Forts.)

till försvar för de militära öfningarna i folkskolorna. Herr Starbäck hade dock ett anförande — det är ett af de få försöken, som förekommit i Sverige att ur *pedagogiska* synpunkter försvara militäröfningarna, som i allmänhet försvaras ur militära synpunkter — ett anförande, som jag icke kan lämna obemött. Han yttrade, att det främsta pedagogiska skälet för dessa öfningars bibehållande vore, att de bildade en lämplig öfvergångsform mellan sommarens friluftslif och skolans allvarliga och kräfvande arbete. Jag undrar, om detta håller streck. Herr Starbäck ser då åtminstone saken ur lärarens synpunkt. Jag har så pass nyligen genomgått dessa öfningar, att jag kan betrakta saken äfven ur lärjungens synpunkt. Och ur den synpunkten tror jag icke att det med skäl kan väcka betänkligheter att rycka in från sommarens hvila till detta arbete. Det är alltid så i skolan, att det tager någon tid, innan arbetet kommer i ordning och de ansträngande hemläxorna kunna begynna. För öfrigt erkänner jag mig vara ofantligt mera tilltalad af den tanken, att idrott skulle införas i stället för militäröfningar.

Här har yttrats af utskottet, och samma yttrande har fällts af föredragande departementschefen i statsverkspropositionen och af chefen för generalstaben, att de militära öfningarnas uppgift vore att förbereda till blifvande värnpliktsutbildning. Jag vill för min del mot detta anföra uttalanden af hvarjehanda slag. Innan jag vågade mig in på denna lek, sökte jag göra klart för mig, huru öfningarnas ledare vid rikets allmänna läroverk i allmänhet ställde sig till desamma, och jag har studerat igenom berättelserna rörande rikets allmänna läroverk för de senaste tio åren och skulle ur dessa berättelser kunna anföra en mängd uttalanden af militära ledare för dessa öfningar, uttalanden, som gå ut på ett bestämdt fördömande af desamma. Jag konstaterar också, att de kollegier, som herr Starbäck har tillhört, ställt sig emot deras införande. Lärarekollegiet i Hudiksvall, lärarekollegiet i Östersund och i Gäfle uttalade sig 1900 vid behandlingen af denna sak mot dessa öfningars bibehållande.

Jag skall anföra bara ett par exempel för att visa, huru de militära ledarne själfva betrakta dessa öfningar, och därvidlag skall jag anföra några läroverk, hvars ledare, som jag tror, i viss mån haft förbindelser med den nuvarande regeringen eller inflytelserika statsutskottsledamöter. Jag tänker då särskildt på Skara läroverk, hvars rektor ju varit civilminister i den nuvarande regeringen. Ledaren för militäröfningarna därstädes yttrar sig om denna sak på följande sätt: »de nyinförda fältmarschernas äro värdelösa ur disciplinär synpunkt, och afståndsbedömningsar och mätningar hafva nog som skjututbildningsöfningar på grund af det ringa antal timmar de disponera föga betydelse.» Han yttrar sig vidare om desamma med hänsyn till skoluniformerna, genom hvilka som bekant skolynglingarna efterapa de militära

uniformerna. Ledaren af de militära öfningarna vid Lunds läroverk, major C. E. Amilon, uttalar sig i en skrifvelse den 22 september 1903 rörande dessa öfningar på följande sätt. Han säger, att exercisen »icke allenast icke är till någon nytta — om icke som kroppsrörelse betraktadt — utan rent af menlig för deras framtida värnpliktsutbildning, ty enligt min och helt säkert många andra officerares erfarenhet kommer skolynglingen till beväringsskolan med den föreställningen, att han kan allting förut, och det tar ej så liten tid för att bringa honom till insikt af att han i själfva verket vid sin ankomst kunde ingenting». Han fortsätter: »Rent komiskt är intrycket af den exercis, som presteras af VI: 1. Men hvad vill man också begära af barn på 13 à 14 år». Jag skulle kunna anföra ytterligare exempel i de uttalanden, som jag tagit med mig för eventuellt behof, uttalanden från Lunds högre allmänna läroverk t. ex. af den nitiske och som ledare af ungdomens kroppsliga öfningar högt skattade löjtnant Thulin, som under en följd af år varit ledare äfven för militäröfningarna, och som uttalat sig nedsättande om dem. Jag skulle kunna öka dem med uttalanden från öfningsledaren vid Östermalms högre allmänna läroverk och med andra uttalanden, som gå i samma riktning. Jag skall icke föredraga dem här i kammaren, men för den, som intresserar sig för dem, finnas de tillgängliga här.

De skäl, som tala för dessa öfningar, äro de *militära*, och jag har velat påvisa, att bland militärerna själfva råder en ganska vidt utbredd mening om att dessa öfningar, såsom förberedande för den kommande värnpliktsutbildningen, äro värdelösa. Men hvad jag bestämdt vill häfda är den uppfattningen, att för skolan måste de pedagogiska skälen komma i första rummet och de militära i andra, och då verka dessa militäröfningar ovillkorligen störande på arbetet. Jag vet, att arbetet vid läroverk och seminarier under de tre första veckorna är så splittradt, att skolarbetet där blir mycket litet eller det allra minsta möjliga.

På disciplinen verka dessa öfningar icke så fördelaktigt, som man skulle tro, och det är naturligt, att så måste vara, då man vet, att till befäl och underbefäl för dessa öfningar ofta kommanderas korpraler och möjligen yngre officerare. Dessa äga icke för pojkar i slyngelären den auktoritet, att de kunna verka uppfostrande. Då det har blifvit en sport här i kammaren att taga fram alla möjliga exempel från egna upplevelser, så kan jag nämna, att jag skulle kunna anföra ett exempel från en tid, som icke ligger längre tillbaka än 5 à 6 månader — det var i höstas — som visar, att disciplinen bland dessa pojkar är så föga tillfredsställande, att man nästan icke kan möta dem ute på öfningsfälten utan att bli okvädad.

Dessa öfningar äro främmande för skolans uppgifter. Be-
träffande folkskollärareseminarierna har jag redan i min motion

Ang. skjut-
utbildning vid
allmänna
läroverk m. m.
(Forts.)

*Ang. skjut-
utbildning vid
allmänna
läroverk m. m.
(Forts.)*

framhållit, att dessa seminarier ha så kort tid för sin utbildning och mottaga sina lärjungar i regel ej så godt förberedda, som de kvinnliga seminarierna, hvarför de manliga alumnerna i dessa anstalter komma att bli efter de kvinnliga, och detta är icke nyttigt. Beträffande de tekniska elementarskolorna veta vi, att den vitala frågan är att öka lärotiden och icke minska den. Är för år hopas nya uppgifter för den tekniska undervisningen på grund af nya uppfinningar och nya rön, hvilket vidgar arbetet och därför måste ställa kraf på ökad lärotid. Såvidt skolintresset skall få tala, vill jag därför bestämdt häfda den uppfattningen, att ur skolans synpunkt kan icke tillvaron af dessa öfningar motiveras.

Jag kan slutligen icke undertrycka min åsikt, att det icke precis är så nyttigt, att pojkar komma under militär ledning under de ömtåliga öfvergångsåren. Jag har för min personliga del af den erfarenhet, jag erhållit under min beväringstid och den skoltid, jag hade dessa öfningar, ej fått den uppfattningen, att de militärer, som handhade dessa öfningar, därför vore de bästa. På samma gång man nog måste säga, att gymnastiklärarna, som också oftast äro militärer, i regel föra lärjungarna fram med större framgång och mången gång skaffa sig ett personligt förhållande af vördnad och tillgifvenhet från lärjungarnas sida, kan detsamma ej sägas i samma grad om de militärer, som leda militäröfningarna vid skolorna. Då man ena gången sätter en afskedad och pensionerad major och en annan gång en ung löjtnantspoling i spetsen för dessa, vid denna ålder mycket ömtåliga pojkar, så tror jag ej, att vi få de bästa uppfostrarne för vår ungdom. Jag tror också, att vi böra lämna lärjungarna åt skolan under skolåren. Den tiden kommer nog, då militärerna komma och taga hand om dem.

Jag är öfvertygad, att om äfven i dag min motion ej kommer att bifallas kommer den motionen tillbaka, vare sig den ene eller den andre kommer att bära fram den.

Det är ett onaturligt bihang till skolarbetet, man åstadkommit med dessa öfningar. Under intrycket af skarpskytterörelsen på 1860-talet tillkommo de, och sedan ha de hängt på endast till skada, och därför måste de aflägsnas från skolans arbetsplan.

På grund af hvad jag anfört skall jag, herr talman, tillåta mig att yrka afslag å utskottets hemställan i denna punkt och bifall till den af mig i ämnet väckta motionen.

Herr Starbäck: Herr talman! Jag skulle ju alldeles kunnat afstå från ordet, men då jag i en mycket viktig synpunkt har en helt annan uppfattning än den föregående ärade talaren, ber jag att få yttra några ord.

Jag vill då konstatera, att åtminstone de fyra kollegieuttalandena, han citerade, voro från år 1900 och således före den nu-

varande läroverksreformens genomförande och före utsträckningen af läsåret, och jag vidhåller därför, i likhet med hvad min kamrat från de allmänna läroverken, herr Beckman, nyss yttrade, att dessa uttalanden från pedagogiskt håll, om de afgifvits nu, sannolikt skulle komma att gå i en helt annan riktning. Nu medger jag emellertid, att mycket af hvad motionären framhållit, såväl i sin motion som i sitt muntliga anförande, är af beskaffenhet att mycket väl kunna väcka eftertanke, men en inskränkning af öfningarna till 12 dagar och koncentrerandet på en enda uppgift, nämligen skjutöfningar, i stället för att de förut varit ägnade åt en massa bjäfs på det militära området, synes mig tyda på, att i alla händelser Kungl. Maj:t är inne på rätt väg. Jag har också från min egen lärare-verksamhet bevis på den entusiasm, med hvilken den äldre skolungdomen omfattar denna rörelse, dessa öfningar, som de ställa i samband med medlemskapet i den frivilliga skytterörelsen. Det är denna form af försvaret, den frivilliga skytterörölsen, som för mig alltid varit tilltalande, i samband med militäröfningarna, som gjort, att jag ställer mig sympatisk till frågan.

Slutligen kan jag ej neka till, herr talman, att den frågan förtjänar framhållas, huruvida det verkligen kan vara så utomordentligt välbestämdt, att lärjungarna genast från sommarens hvila slungas in på det intensiva och allvarliga bedrifvandet af studier vid de allmänna läroverken. Det kan väl hända, att vid de tekniska elementarskolorna problemen hopa sig. Detta är dock äfven förhållandet vid gymnasierna, hvilka mer och mer taga elevernas tid i anspråk, och det är endast gymnasierna jag här vill uttala mig om. Men det kraf, som skall läggas på reformerandet af de olägenheter, som finnas där, är efter min tanke en specialisering beträffande undervisningen i gymnasiet och ej borttagande af militäröfningarna. Så länge detta mångläseri, som frodas i de högre allmänna läroverken, finnes, komma dessa olägenheter ej att bli afhjälpta, äfven om militäröfningarna indragas, icke ens om läsåret utsträcker.

Jag erinrar mig en uppsats af professorn i fysiologi vid Uppsala universitet, Hjalmar Öhrvall, som måhända äfven min antagonist, herr Rydén, läst. Han talar där om fysisk trötthet och säger, att utan tvifvel de bästa lärarna varit de sämsta, det vill säga de, som haft förmåga att låta en och annan lektion gå spårlöst förbi, utan att lärjungen behöft anstränga sig med svåra läxor eller dylikt, ha varit de bästa därför, att de insett lämpligheten af att ge sina lärjungar en extra timmes förströelse. Det är en synpunkt, som man ej får glömma bort, när man resonerar, som man gjort under flera år, om undervisningen i våra högre allmänna läroverk. Herr talman, jag skall ej uppehålla tiden längre, utan ber att i denna punkt få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Ang. skjut-
utbildning vid
allmänna
läroverk m. m.*
(Forts.)

Ang. skjut-
utbildning vid
allmänna
läroverk m. m.
(Forts.)

Häruti instämde herr *Beckman* i Linköping.

Herr Hagström: I likhet med motionären tror jag, att man betydligt öfverskattat nyttan och resultatet af militäröfningarna vid läroverken. Jag är säker därpå, att detta ej blifvit sådant, man förespeglat sig och helt säkert långt ifrån motsvarande de kostnader, som årligen för dessa öfningar utgifvas och som litet emellan erfordras för ny eller ändrad öfningsmateriel. Det är förklarligt, att dessa militäröfningar tillkommit för att i någon mån ersätta bristen i öfning af vapnens bruk på den tiden, då den allmänna värnplikten fullgjordes på en ringa bråkdel af den tid, som nu för densamma är bestämd. Det synes mig därför, som om man efter tillkomsten och genomförandet af den nya härorganisationen skulle kunna undvara dessa öfningar vid läroverken och seminarierna. I hvarje fall skulle det vara intressant att få reda på, huru många reservofficerare verkligen tillkommit genom dessa militäröfningar vid skolorna såsom förberedande öfningar, utöfver hvad som eljest skulle varit händelsen. Säkert är detta ej så lätt att få reda på, men jag tror, att om det vore möjligt, skulle resultatet visa sig vara ett helt annat, än hvad man föreställt sig.

Hvarför jag särskildt i denna fråga begärt ordet, är för att påpeka en sak vidkommande Norrland. Det heter i Kungl. Maj:ts proposition, att man beträffande tiden för dessa militäröfningar torde vara inskränkt till hufvudsakligen två alternativ. Enligt det ena af dem skulle de förläggas till tiden mellan höstterminens början och den 9 september, enligt det andra efter den 10 oktober, för Norrland efter den 1 oktober. För sistnämnda landsdel vore detta senare alternativ egentligen det *enda tänkbara* på grund af de få dagar af höstterminen, som med den nu tillämpade terminindelningen infölle före september månads utgång.

Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på olämpligheten af att just förlägga dessa öfningar för Norrlands vidkommande till oktober. För det första är det ur rent pedagogisk synpunkt olämpligt att medelst militäröfningar i början af oktober så att säga afbryta höstterminen i två delar, hvaraf första delen skulle bli föga mer än en månad, en tid hvarunder läroverket knappast hunnit komma i gång. För det andra är det ganska vanligt, att åtminstone i mellersta och öfre Norrland det första snöfallet inträffar redan under förra hälften af oktober, hvilket naturligtvis gör denna tid ytterst olämplig för militäröfningar vid läroverken i Norrland. Är det nu så, att man anser, att allmänna läroverkens, seminariernas och de tekniska elementarskolornas lärjungar skola lämna ersättning för den fria undervisning staten meddelar dem genom extra militärtjänstgöring, så vore det, synes mig, skäl uti att förlägga denna till tider, då tillgång på lämpligt befäl finnes, således till ferierna och ej till de tider, då de ha annat att tänka på. Genom en sådan förändring skulle måhända mera allvar

inläggas i dessa öfningar, som nu af mången uppfattas mera som lek. För öfrigt, herr talman, har jag intet yrkande att göra.

*Ang. skjut-
utbildning vid
allmänna
läroverk m. m*
(Forts.)

Herr Johansson i Jönköping: Jag kan ej underlåta att vid detta tillfälle uttala min tillfredsställelse öfver den dom, som här i dag fällt öfver militäröfningarna vid våra skolor, sådana som de hittills bedrifvits. Ty det har dock framgått, såväl af reservantens, herr Starbäcks, anförande, som ock ur Kungl. Maj:ts proposition, att man ej längre anser dessa militäröfningar tillfredsställande. Jag vill också gärna medgifva, att den föreslagna omläggningen af dessa öfningar i nu angifven riktning, så att de bli förnämligast skjutöfningar, innebär en förbättring. Men jag tror likväl ej, att dessa öfningar, äfven om de förändras till skjutöfningar, äro af sådan beskaffenhet, att de verkligen försvara sin plats vid våra skolor. Det har ju påvisats här, att bland militärer, som ha erfarenhet i detta afseende, förekomma mycket delade meningar angående värdet af ifrågavarande öfningar, med hänsyn till lärjungarnas kommande värnpliktsutbildning. Då man nu vill omlägga dem till skjutöfningar, röjer sig däri, som också framgår af herr statsrådet och chefens för ecklesiastikdepartementet motivering, inflytande från det nu så moderna skytteväsendet. Man vill söka stöd för detta inom skolan. Jag får verkligen bekänna, att för mig det tett sig så, att detta skytteväsende är mera en modesak än en sak af så stor betydelse, som man velat tillmäta den. Jag har i minne hur det gick med skarpskytteverksamheten på 1860-talet, och jag befarar, att den nutida skytterörelsen kommer att få samma utvecklingsgång och samma slut. Och hur det än må gå med den saken, tror jag, att det är en missriktning, som trädt fram, då man vill föra denna rörelse in i våra skolor och där söka stöd för densamma.

Jag vill gärna ge herr Starbäck rätt, då han säger, att öfvergången mellan sommarens ledighet och höstterminens arbete behöfver någon förmedling, men jag undrar, om man behöfver söka den förmedlingen i militäröfningar af ena eller andra slaget. Må man hellre söka den på gymnastikens och idrottens bra mycket mera närliggande område.

Då jag således ställer mig tveksam i detta afseende, och jag tycker mig ha ett godt stöd för denna tveksamhet såväl i militära myndigheters uttalanden som i talrika pedagogers, har jag ej kunnat underlåta att för min del instämma i herr Rydéns motion, som jag under nuvarande förhållanden ber att få yrka bifall till.

Med herr Johansson i Jönköping instämde herrar *Eriksson* i Älgered, *Johansson* i Öja, *Bosson* och *Karlsson* i Fjäl.

Ang. skjut-
utbildning vid
allmänna
läroverk m. m.
(Forts.)

Herr Larsson i Lund: Herr talman! Då man som jag icke är sakkunnig hvarken på skolväsendets eller militärväsendets område, så är det naturligtvis förenadt med ganska stora svårigheter att bilda sig en egen mening i en fråga, som otvifvelaktigt är så pass svårlöst, som denna, nämligen först och främst om och i andra rummet *huru* ett samarbete bör ordnas mellan två till sin uppgift så väsentligt skilda verksamhetsgrenar som skolans för det borgerliga lifvet grundläggande och uppfostrande verksamhet och den förberedande utbildningen för värupliktöfningarna.

Jag har icke kunnat ansluta mig till utskottets majoritet och ställa mig fullkomligt afvisande mot herr Rydén's m. fl. motion, då jag såsom lekman icke kunnat för mig själf dölja, att motionen innehåller mycket, som borde kunna anses vara i hög grad tankvärdt. Jag har dock icke kunnat tillstyrka bifall till herr Rydén's motion därför, att jag å andra sidan icke kunnat blunda för, att genomförandet af ett beslut om militäröfningarnas upphörande en viss dag 1910 säkerligen är förknippadt med rätt många svårigheter, som borde utredas, och jag skulle således helst för min del sett, om här kunnat fattas beslut om en skrifvelse till Kungl. Maj:t för att få denna fråga fullt utredd. Då jag som lekman studerat Kungl. Maj:t's proposition, har jag icke kunnat värja mig för det intryck, att i denna fråga de militära synpunkterna kommit att inta ett alltför framskjutet rum, medan däremot de pedagogiska synpunkterna icke kommit fullt till sin rätt. Nu har här under den föregående diskussionen fästs uppmärksamheten på, att militäröfningarnas dåliga anseende — om jag så får kalla det — hufvudsakligen berott på det sätt, hvarpå militäröfningarna tidigare varit anordnade, men att det nu skulle gälla att omlägga formen för desamma. Det är ju möjligt, att en omläggning af militäröfningarna skulle ha ett gynnsamt inflytande, men att jag tilltror mig icke kunna bedöma detta och ställer mig i alla fall ganska misstänksam mot de omdömen, som från militärt håll uttalats.

Här ha två talare, båda representanter för elementarlärarekåren, uttalat den förvissning, att om läroverkskollegierna nu sattes i tillfälle att uttala sig, skulle dessa uttalanden säkerligen komma att gå i en helt annan riktning än den, som tidigare visat sig ha varit fallet. Det är ju möjligt. Men just därför skulle jag önska, att det verkligen hade beredts våra läroverkskollegier tillfälle att uttala sig i en fråga, som dock måste för skolans uppgift vara i hög grad viktig.

Såsom saken nu ligger, anser jag det vara ändamålslost att framställa ett yrkande om skrifvelse till Kungl. Maj:t. Därför och då jag icke kan dela utskottets mening, och ett bifall till motionen i alla fall närmare öfverensstämmer med min per-

sonliga uppfattning af frågan, skall jag, herr talman, be att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till motionen.

*Ang. skjut-
utbildning vid
allmänna
läroverk m. m.*
(Forts.)

Herr Forssling: I likhet med den föregående talaren ber jag att få uttala mina betänkligheter mot att den tanke förverkligas, som finnes uttryckt i statsrådsprotokollet om införande af obligatoriska skjutöfningar för folkskolan; åtminstone vill jag göra det hvad landsbygden beträffar. Såsom vi veta, finnas ju redan så många ämnen införda på folkskolans schema, och i de flesta skolor på landsbygden är undervisningstiden så kort, fyra månader och där- under, att undervisningen i många ämnen, äfven sådana, som måste betraktas som folkskolans hufvudämnen, icke alls blifver någorlunda nöjaktigt tillgodosedd, men att under sådana förhål- landen införa ännu ett läroämne kan icke vara tillrädligt. Vis- serligen vet jag, att skjutöfningar förekomma på en del håll vid landsbygdens folkskolor, men det sker ju frivilligt från barnens och lärarnes sida, och om lärarne och barnen vilja, på den tid de själfva disponera, roa sig med skjutöfningar eller annan sport, så må det vara deras ensak, men att låta dessa skjutöfningar vara obligatoriska, mot den tanken måste jag inlägga min gen- saga.

För öfrigt är det ännu en omständighet, som gör, att den tanken icke kan förverkligas. Såsom vi veta, äro ju kvinnor syssel- satta vid en stor del af landsbygdens folkskolor, och utvecklingen går ju i den riktning, att allt fler och fler kvinnliga lärarekrafter anskaffas. Vidare veta vi ju också, att man hyser den tanken, att kvinnorna duga till allting i fullt samma mån som männen. Men jag tror dock icke, att de i allmänhet äga vare sig vilja eller förmåga att uppträda som instruktörer vid militäröfningar eller skjutöfningar. Jag har för öfrigt icke något yrkande att göra.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet Hammar- skjöld: Endast några få ord med anledning af den siste talarens yttrande, att han ville bestämdt protestera mot införande af *obligatoriska* skjutöfningar i folkskolorna. Jag kan meddela, att i de förslag uti denna fråga, som inkommit, finnes icke, så- vidt jag kan minnas, något yrkande i den vägen, utan man har alltid velat ställa saken på frivillighetens grund så, att där ett skoldistrikt ville införa skjutöfningar i folkskolorna, skulle dylika komma i fråga och där skulle staten lämna bidrag. Det är endast detta, som ifrågasättes, och ingentng annat.

Medan jag har ordet, vill jag nämna något med anledning af hvad en talare på hernösandsbänken nyss yttrade. Han sade, att det skulle vara intressant att få veta, huru många reserv- officerare, som tillkommit genom militäröfningarna vid elementar- läroverken utöfver dem, som i alla fall skulle ha blifvit det.

Ang. skjut-
utbildning vid
allmänna
läroverk m. m.
(Forts.)

Jag vill säga, att såvidt jag känner till förhållandena, har det aldrig varit meningen att göra reservofficerare i framtiden af ungdomen vid elementarläroverken, utan endast att utbilda den, så att, om det gäller att gå emot fienden, man har tillfälle att bland dessa personer kunna uttaga dugligt underbefäl. Det är en betydlig skillnad mellan detta och att skapa reservofficerare.

Här fälldes för en stund sedan af en talare på jönköpingsbänken och äfven af en annan talare dessförinnan ett uttryck, som verkligen förvånade mig, det uttrycket nämligen, att militäröfningarna vid våra läroverk hittills gifvit erkänt dåliga resultat. Det är alldeles öfverraskande för mig, jag har icke hört talas om något sådant. Det tyckes, som om herrarne skulle vara bättre underrättade i detta fall än jag, och det är ju mycket möjligt att så är, men jag tror dock, att om man skulle anställa en undersökning landet rundt angående resultatet af dessa militäröfningar och närmare höra sig för hvad icke endast militärer, utan även skolmän säga, så skulle man helt visst komma till ett annat resultat än det nämnda. Jag vill alltså mot det sålunda fällda uttrycket inlägga en allvarlig protest.

Herr Rydén: Med anledning af hvad herr statsrådet nyss anförde ber jag att få uppläsa några ord af herr statsrådets yttrande i motiveringen till detta förslag. På sid. 167 i den kungl. propositionen heter det bland annat: »Med tillfredsställelse torde man böra hälsa den anordningen, att egentliga exercisöfningar ej vidare skola förekomma». Jag frågar, om icke i detta uttalande ligger en dom öfver de nuvarande militäröfningarna vid de allmänna läroverken, äfven om herr statsrådet icke skulle vara underkunnig om, att dessa ord återfinnas i hans eget yttrande till statsrådsprotokollet.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet Hammar-skjöld: Jag förnekar, att i det uttalande af mig, som här blifvit uppläst, ligger en dom öfver militäröfningarna vid de allmänna läroverken, sådana dessa öfningar varit. Det ligger endast däri uttaladt, att man hoppas att genom hvad här föreslås kunna åstadkomma något mycket bättre. Men det är stor skillnad mellan detta och säga, att dessa öfningar hittills varit dåliga.

Efter härmed slutad öfverläggning gaf herr talmannen i öfverensstämmelse med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på afslag på berörda hemställan och bifall i stället till herr Rydéns motion, såvidt den anginge afskaffandet af militäröfningarna vid ifrågavarande läroanstalter; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Herr

Rydén begärde emellertid votering, hvilken ock företogs enligt följande nu godkända och anslagna omröstningsproposition:

*Ang. skjut-
utbildning vid
allmänna
läroverk m. m.
(Forts.)*

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställen i 27 punkten mom. b) af utskottets förevarande utlåtande n:o 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets berörda hemställen bifallit herr Rydéns motion, såvidt den angår afskaffandet af militärofningarna vid ifrågavarande läroanstalter.

Voteringen utföll med 129 ja mot 61 nej; och hade alltså utskottets hemställen af kammaren bifallits.

Punkten 28.

Lades till handlingarna.

Punkten 29.

Utskottets hemställen bifölls.

Punkten 30.

Lades till handlingarna.

Punkten 31.

Utskottets hemställen bifölls.

Punkten 32, angående ändrade villkor för statsbidrag åt folkhögskolor.

*Ang. stats-
bidrag åt folk-
högskolor.*

I två särskilda motioner, väckta, den ena inom Första Kammaren, n:o 1, af grefve *M. A. H. Hamilton* och den andra inom Andra Kammaren, n:o 14, af herr *A. R. Lundblad*, hade föreslagits, att Riksdagen måtte besluta upphäfvandet af bestämmelsen om en fastslagen proportion emellan antalet elever i en första och en andra folkhögskolekurs som villkor för statsanslag till en andra årskurs vid folkhögskola.

Ang. stats-
bidrag åt folk-
högskolor.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte af Riksdagen bifallas.

(Forts.)

Vid utlåtandet hade dock fogats reservationer:

af herrar *Persson* i Tällberg, *Nylander*, *Odqvist*, *Andersson* i Västra Nöbbelöf, *Starbäck* och *Larsson* i Lund, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda och till Riksdagen inkomma med förslag till förändrade bestämmelser i fråga om utbekommande af statsanslag till en andra årskurs vid folkhögskola; samt

af herr *Hammarlund*, som ansett, att utskottet bort föreslå, att föreliggande motioner måtte på det sätt bifallas, att Riksdagen beslutade sådan ändring i grunderna för utgående af statsbidrag till understöd åt folkhögskolor, att statsunderstöd af högst 2,000 kronor till en andra årskurs vid af staten understödd folkhögskola måtte utgå under villkor, att undervisningen i den andra årskursen begagnades af ett antal elever, motsvarande minst fjärdedelen af dem, som under närmast föregående år genomgått den första årskursen, eller, om detta antal icke uppnåddes, minst tio elever.

Efter uppläsandet af utskottets hemställan begärdes ordet af:

Herr Lundblad, som anförde: Herr talman! Vid denna punkt har utskottet haft att behandla två motioner, den ena afgifven i Första Kammaren af grefve Hamilton och den andra framburen i denna kammare af mig m. fl. Såsom herrarne torde finna, påyrkas i dessa motioner upphäfvandet af bestämmelsen rörande villkoren för erhållande af statsbidrag till en andra årskurs vid folkhögskolan eller, för att begagna motionärernas ordalag, »att Riksdagen må besluta upphäfvandet af bestämmelsen om en fastslagen proportion emellan antalet elever i en första och en andra folkhögskolekurs som villkor för statsanslag till en andra årskurs vid folkhögskola.»

Uti Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse angående understöd åt folkhögskolor m. m. heter det därom bland annat: »Understöd må utgå till en andra årskurs vid af staten understödd folkhögskola med högst 2,000 kronor, dock endast för så vidt i samma kurs ett antal elever, motsvarande minst fjärdedelen af dem, som under närmast föregående år genomgått den första årskursen, begagnar undervisningen.» Huru verkar nu denna bestämmelse? Det ha motionärerna sökt visa genom ett par exempel. Om t. ex. *en skola i den första kursen har haft 44 elever och i den andra har blott 10, erhålles ej statsanslag, men om den första kursen*

har besökts af blott 20 elever, erhålles statsanslag för en andra kurs med blott 5 elever.

Ang. statsbidrag åt folkhögskolor.
(Forts.)

Det är ju gifvet, att, då villkoren för statsanslags erhållande genom denna procentberäkning står i så starkt sammanhang med första årskursen, sådana missförhållanden måste uppstå, som vi i våra motioner sökt visa. Det har också händt, att genom denna bestämmelse, som i praktiken verkar i högsta grad orättvis, en andra årskurs icke kunnat anordnas.

Utskottet säger sig dela motionärernas åsikt, att det icke är bra, som det är, men anser sig icke kunna gå med på den utredning af frågan, som af åtskilliga reservanter inom utskottet förordats, fastän utskottet likväl vill ha en utredning till stånd. Herrar Daniel Persson, Nylander, Odqvist, Hans Andersson, Starbäck och J. T. Larsson ha ju i likhet med utskottets majoritet önskat en utredning och därför föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet. Utskottet synes vilja hålla före, att villkor af något slag måste fastställas för statsbidrags erhållande. För min del anser jag, att här ingalunda föreligger någon som helst risk att upphäfva den nuvarande bestämmelsen, ty det är att märka, att Kungl. Maj:t skall i hvarje fall pröfva och undersöka, om de föreskrifna villkoren äro uppfyllda.

Hvilka äro då dessa villkor? Jo, bland annat, såsom det står i den kungl. kungörelsen, att landsting, kommuner eller enskilde, hvar för sig eller gemensamt, till vederbörande skola eller kurs lämna bidrag, hvilka, inberäknadt skolafgifter, sammanlagdt uppgå till minst enahanda belopp som statsbidraget, samt att berättelse öfver skolans eller kursens verksamhet årligen af skolstyrelsen ingifves såväl till Kungl. Maj:t som till vederbörande landsting.

Kungl. Maj:t har också att i hvarje särskildt fall pröfva och bestämma beloppets storlek. Det är ju för öfrigt icke gärna möjligt, att en skolstyrelse skulle kunna intressera vederbörande landsting, kommuner eller enskilde att lämna bidrag till en kurs, som icke besökes af ett tillräckligt stort antal elever. Vid beaktande af dessa synpunkter anser jag risken af missbruk härutinnan vara lika med noll.

Såsom frågan emellertid nu ligger, kan jag naturligtvis icke yrka bifall till min motion, utan i förhoppning, att Riksdagen bifaller reservationen och en skrivelse i ämnet således kommer till stånd, och i förhoppning, att Kungl. Maj:t redan till nästa Riksdag och för det då sittande statsutskottet förebringa den äskade utredningen, anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid punkt 32 af statsutskottets nu förevarande utlåtande n:o 9 af herr Daniel Persson m. fl. afgifna reservationen.

Herr *Johansson* i Rönna instämde häruti.

*Ang. stats-
bidrag åt folk-
högskolor.*

(Forts.)

Herr Persson i Tällberg: Det kan synas onödigt, att jag yttrar mig, då den siste talaren yrkat bifall till den reservation, som jag m. fl. afgifvit. Men jag kan icke dela hans uppfattning därutinnan, att det skulle vara ligkiltigt, huruvida villkor böra fastställas af Riksdagen eller icke beträffande det anslag, som här skulle utgå. Jag är nu fullt ense med motionärerna därom, att de villkor, som finnas bestämda i den kungl. kungörelsen den 18 oktober 1907, icke äro lämpliga, ty det kan ju gå så, som man med exempel sökt visa, att om t. ex. en skola i första kursen har 60 elever, men det sedan i den andra kursen endast blir 12, så får en sådan skola icke bidrag, under det en annan skola med 20 elever i första årskursen och med 5 i den andra skulle få statsbidrag. Detta är ytterst oegentligt, och det är därför vi reseranter ansett, att en ändring i detta afseende bör ske. Och läser man utskottets motivering, så kan man väl icke komma till annan uppfattning, än att utskottet bort sluta med att hemställa om en skrifvelse till Kungl. Maj:t i detta ämne. Och därför ha vi reseranter icke ansett oss böra framlägga annan motivering än den, som finnes i utskottets utlåtande.

Nu har också herr Hammarlund afgifvit en reservation, som utmynnar i ett bestämdt förslag. Men för min del kan jag icke gilla hvad herr Hammarlund föreslagit, just därför, att en oegentlighet skulle uppstå därutinnan, att de mindre skolorna skulle kunna få bidrag, om de hade 4 eller 5 elever i den andra årskursen, under det att de större skolorna icke skulle få bidrag, om icke elevantalet i andra kursen ginge upp till tio, hvilket jag icke ansett vara lämpligt. Under alla förhållanden är det bäst att öfverlämna frågan till Kungl. Maj:t, som har till sitt förfogande de krafter, som behövas för att få en utredning till stånd. Därför ha vi reseranter antydt, att en skrifvelse till Kungl. Maj:t är af behovet påkallad. Jag yrkar således, herr talman, afslag å utskottets hemställan och bifall till den af mig m. fl. afgifna reservationen.

Herr Hammarlund: Herr talman! För min del har jag ansett denna fråga så enkel, att man icke ens skulle behöva aflåta en skrifvelse till Kungl. Maj:t, utan kunna direkt besluta i saken. Här föreligger alldeles påtagligt ett missförhållande därutinnan, att en mindre skola endast skulle behöva ha ett ganska litet antal lärjungar i andra årskursen, men en större skola kanske ett flerdubbelt högre antal lärjungar för att få statsbidrag. Om det finnes t. ex. 20 lärjungar i den första årskursen, så får en sådan skola statsbidrag, om det i andra årskursen endast finnes 5 lärjungar, men om skolan däremot har t. ex. 60 elever i första kursen, så får den icke bidrag, förrän det blir 15 i den andra årskursen. Jag tycker, att i senare fallet vore det lämpligt att fastslå ett minimiantal, och jag har velat fastslå

detta minimum till 10, hvadan jag i min reservation hemställt, »att föreliggande motioner må på det sätt bifallas, att Riksdagen beslutar sådan ändring i grunderna för utgående af statsbidrag till understöd åt folkhögskolor, att statsunderstöd af högst 2,000 kronor till en andra årskurs vid af staten understödd folkhögskola må utgå under villkor, att undervisningen i den andra årskursen begagnas af ett antal elever, motsvarande minst fjärdedelen af dem, som under närmast föregående år genomgått den första årskursen, *eller, om detta antal icke uppnås, minst 10 elever*». Genom en sådan ändring skulle de anmärkta missförhållandena kunna blifva rättade. Då jag skref denna reservation och inom utskottet föredrog den, så förelåg icke något annat förslag än rent afslag på motionen. Därför kom jag fram med denna reservation. Sedan kom i sista stund ett modifikationsförslag, gående ut därpå, att man skulle aflåta en skrifvelse till Kungl. Maj:t; denna skrifvelse skulle vara motiverad därmed, att det behöfdes en ändring äfven i de nuvarande bestämmelserna, detta för att en skola icke skulle få statsbidrag för så litet antal lärjungar som 4 eller 5. Nu är det, efter hvad jag inhämtat, icke någo skola, som har mindre än 5 lärjungar i den andra årskursen. Jag har här en förteckning öfver de skolor, som ha statsbidrag för en andra årskurs. De äro: Stockholms läns folkhögskola, som i fjol i första afdelningen hade 16 elever och nu i den andra har 5, Hvilans folkhögskola, som hade 62 elever i fjol i första afdelningen och nu 26 i den andra afdelningen; detta är sålunda en större skola, som uppfyllt det nuvarande villkoret om minst — en fjärdedel. Vidare Värmlands läns folkhögskola, som i fjol hade 18 elever i första afdelningen och nu 7 elever i den andra, Västernorrlands läns folkhögskola, som i fjol hade 18 elever i första afdelningen och nu 13 i den andra, samt Jämtlands läns folkhögskola, som förra året hade 15 elever i första afdelningen och nu 5 elever i den andra. Det är sålunda ingen af de nuvarande folkhögskolorna, som har mindre antal elever i andra afdelningen än 5.

Nu säger man, att det skulle kunna hända med nuvarande bestämmelser, att elevernas antal skulle kunna gå ned till 4 eller 3. Ja, visserligen, men det finnes, som den förste talaren påpekat, en mycket sträng bestämmelse, som snart sagdt omöjliggör detta, hvarför man icke torde behöfva införa sådana restriktiva bestämmelser, nämligen att skolstyrelse, landsting o. s. v. skola skaffa lika stort bidrag till skolan som det staten lämnar. Är det då troligt, att, om det icke finnes flera än 3 elever i den andra afdelningen, man för dessa tre elever skulle anskaffa för skolan 2,000 kronor för att få 2,000 kronor af staten? Det tror jag icke. När det finnes en så sträng bestämmelse som den nuvarande, då anser jag icke, att vi ha något att befara i detta afseende.

Ang. statsbidrag åt folkhögskolor.
(Forts.)

Ang. stats-
bidrag åt folk-
högskolor.
(Forts.)

Det är så vanligt, att, när man vill ha en ändring genomförd, man skrifer till Kungl. Maj:t. I enlighet härmed skulle man ju också i denna enkla fråga skriva till Kungl. Maj:t. Men jag är rädd för, att om vi vidhålla yrkandet på att skriva till Kungl. Maj:t, så blir det ingenting af, ty som herrarne se, finnes från Första Kammaren ingen reservant. Första Kammaren tar då förmodligen utskottets förslag, som är rent afslag, och Andra Kammaren tar skrifvelsen, och under sådana förhållanden kan beträffande denna fråga hvarken bli gemensam omröstning eller sammanjämkning, Däremot menar jag, att om vi godkänna mitt förslag, skulle detta föranleda till gemensam votering, ty det gäller här ändring i de nuvarande grunderna för anslag, hvilken måste medföra ökad statsutgift. Men är det nu så, att herrarne äro mera stämde för en skrifvelse, så skall jag för min del icke motsätta mig detta, utan kan vara med därom. Därmed har jag för min del uttalat, att jag vill ha en ändring. Och äfven om Första Kammaren icke skulle vara med om skrifvelsen, så hoppas jag, att efter ett sådant beslut från Andra Kammarens sida Kungl. Maj:t skall till en följande riksdag taga frågan i öfvervägande och framlägga förslag till jämkning i förevarande bestämmelser, som alldeles gifvet kräfva en ändring. Jag skall sålunda icke göra något bestämdt yrkande på bifall till min reservation, därest jag icke får något understöd.

Herr Persson i Stallerhult: Då af dem, som tillhörde utskottsafdelningen från denna kammare, tre äro reservanter, så har motiveringen för utskottets förslag dikterats af Första Kammarens ledamöter inom afdelningen, och då jag för min del tillhört majoriteten, så skall jag be att få yttra några ord till försvaret för utskottets hemställan.

Herr Daniel Persson antyde, att motiveringen här nästan är skriven på sådant sätt, att man kunnat vänta, att den utmynnat i en hemställan om en skrifvelse till Kungl. Maj:t rörande utredning om förändring i grunderna för detta statsanslag. Men jag ber att få upplysa därom, att jag tror, att, för den händelse utskottets hemställan blifvit sådan, som reservanterna här, herr Daniel Persson m. fl., önskat, det nog blifvit en längre motivering än denna. Därför att utskottet icke presterat denna längre motivering för en skrifvelse, så kunde utskottet icke tillstyrka en skrifvelse med begäran om utredning. Motionärerna och reservanterna, i synnerhet herr Hammarlund, framhålla det oegentliga i att en skola, som endast har 5 elever, blott detta antal utgör det bestämda antalet i förhållande till skolans öfriga elever, skulle få detta statsanslag, under det att skolor, som kanske ha dubbelt så många elever i andra årskursen, icke kunna få anslag, därför att deras elevantal icke motsvarar denna proportion. De mena, som sagdt, att detta är en oegentlighet.

Men det finns efter mitt förmenande en annan oegentlighet, som man borde undanröja, innan den ifrågasatta ändringen åstadkommes. Jag frågar: är det skäl att lämna statsanslag till skolor, som icke lämna undervisning åt högre antal elever än 5 i den andra årskursen, låt vara att detta anlal öfverensstämmer med den fastställda proportionen? Då svaras det: i denna del begäres icke någon ändring. Ja, men jag anser, att när man af Kungl. Maj:t begär ändring i bestående förhållanden, så bör man påpeka alla de ändringar, som man önskar åstadkomma. Men denna ändring är icke begärd i den reservation, i hvilken man hemställer om ändringar af annat slag. Jag får för min del säga, att, då det finnes så många folkhögskolor i vårt land, det icke är skäl i att lämna understöd åt sådana folkhögskolor, som i sin andra årskurs icke kunna undervisa ett högre antal elever än fyra eller fem, ty efter hvad jag har mig bekant, blifva dessa sistnämnda folkhögskolekurserna nästan de dyrbaraste skolkurser, som finnas dels på grund af statens anslag, dels på grund af frivilliga bidrag och afgifter från elever. Jag tror, att vi böra se till, att skolor, som icke kunna undervisa flera elever än som här framhållits, icke skola få för stora statsanslag, utan de böra söka att tillvinna sig större intresse genom att uppbringa sitt elevantal; i annat fall borde sådana skolor icke existera. Det vore då bättre, att deras elever med de goda kommunikationer som vi ha reste till en annan folkhögskola, där undervisningen icke blefve så dyr som vid de fåtaligt besökta.

Jag har icke varit med om att hos Kungl. Maj:t begära utredning i frågan. Men skulle en utredning komma till stånd, anser jag, att äfven det förhållande, som jag här berört, borde göras till föremål för utredningen. Men om denna sak finnes icke ett ord i motiveringen.

Herr Hammarlund har kommit med ett positivt förslag, men jag undrar, om hans siffra är den rätta. Däröfver kan man nog tvista. Jag skall emellertid icke uppehålla tiden, men vill endast säga, att utan en utredning bör man icke fastslå denna siffra. Det kan finnas andra siffror, som kanske äro lika bra eller bättre.

Fastän jag, herr talman, icke har utsikt till framgång genom ett yrkande på bifall till utskottets förslag i denna punkt, vill jag dock säga, att jag tror, att frågan icke vinner på, om man nu aflåter en skrivelse till Kungl. Maj:t.

Herr Andersson i Västra Nöbbelöf: Såsom den senaste ärade talaren nämnde, rådde inom utskottet ingen meningsskiljaktighet i fråga om olämpligheten af de nu gällande bestämmelserna, men man ansåg i allmänhet, att denna fråga icke var af beskaffenhet att böra föranleda en skrivelse till Kungl. Maj:t. Man var rädd för, att det på så sätt skulle bli väl många skrivelser,

Ang. statsbidrag åt folkhögskolor.
(Forts.)

Ang. statsbidrag åt folkskolor.
(Forts.)

och påpekade, att af den motivering, som finnes i utlåtandet, Kungl. Maj:t bör kunna få den uppfattningen, att ändring behöfver göras. Men däremot kan man med skäl invända, att Kongl. Maj:t icke har någon egentlig skyldighet att i ett utskottsbetänkande taga reda på hvad som står i dess motivering för yrkande om afslag på en enskild motionärs framställning. Kungl. Maj:t kan emellertid icke få kännedom om Riksdagens önskemål i detta afseende, ty då motionen icke blir bifallen, kommer icke heller någon skrifvelse i fråga, och i detta fall bortfaller utskottets hela motivering.

Jag har för min del, såväl som öfriga reservanter och hela utskottet för öfrigt, funnit, att en förändring i nu gällande bestämmelser är alldeles nödvändig. Det är ju, såsom alla föregående talare nämnt — det har äfven blifvit framhållet i det senaste anförandet, hvori jag på det lifligaste instämmer — alldeles orimligt, att en skola med fyra eller fem elever skall kunna få statsanslag på 2,000 kronor, medan det ju återigen kan hända, att sådant anslag icke kan tilldelas skolor, som ha ett högst betydande antal lärjungar. Jag tror verkligen icke, att vi ha råd att lämna anslag å 2,000 kronor till en kurs, bevistad af blott fyra å fem elever.

Det nämndes af herr Hammarlund, att vi genom bestämmelsen, att kommuner och landsting äfven skola lämna bidrag, ha tillräcklig kontroll i detta fall. Men det är ej så. Från landstingen är det icke svårt att få anslag, och för öfrigt är man icke för de erforderliga 2,000 kronor hänvisad endast till det direkta anslaget härifrån, utan man har att påräkna bidrag från många andra håll.

Jag anser, att det är nödvändigt, att man bestämmer ett visst minimiantal elever för erhållande af anslag, och jag har icke något emot, att detta sättes till tio, utan att jag tror tvärtom, att det är ett ganska lämpligt minimiantal.

Då jag som sagdt anser, att det är högst orimligt, såsom det nu är ställdt, och att vi därför böra anhålla hos Kungl. Maj:t om ändrade bestämmelser, ber jag att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Härmed förklarades öfverläggningen slutad. Efter det herr talmannen framställt proposition å de därunder gjorda yrkandena, biföll kammaren den af herr Persson i Tällberg med flere vid punkten afgifna reservationen.

Ang. statsbidrag åt lärare i fortsättnings-skola.

Punkt 33, angående väckt motion om ökad statsbidrag till aflönning åt lärare i fortsättningskola, föredrogs härupå; och yttrade därvid motionären,

Herr Magnusson i Salstad: Herr talman! Jag har ingen-

ting att anföra i fråga om det beslut utskottet fattat, men då jag af utskottsbetänkandet ser, att ärendet är föremål för utredning, vill jag uttala den förhoppning, att denna kommer att gå i den riktning, som jag i min motion framhållit såsom önskvärd. Jag har intet yrkande att göra.

*Ang. statsbidrag åt lärare i fortsättnings-skola.
(Forts.)*

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 34, angående statsbidrag till högre folkskolor för undervisning i slöjd.

Ang. statsbidrag till högre folkskolor för undervisning i slöjd.

I en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 38, hade herr *J. O. Forssling* hemställt, att Riksdagen ville besluta, att statsbidrag för undervisning i slöjd måtte, på samma villkor som gällde för andra folkundervisningsanstalter, äfven medgifvas åt de högre folkskolorna.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande frågan om beredande af statsbidrag för meddelande af undervisning i slöjd vid högre folkskola samt, efter verkställd utredning i ärendet, för Riksdagen framlägga det förslag i ämnet, som af omständigheterna kunde anses påkalladt.

Reservation hade emellertid afgifvits af herr *Hammarlund*, som ansett, att utskottet bort föreslå, att Riksdagen, med anledning af förevarande motion, måtte besluta sådan ändring i grunderna för utdelande af statsbidrag för undervisning i slöjd, att äfven högre folkskola måtte kunna erhålla statsbidrag för undervisning i såväl manlig som kvinnlig slöjd på de villkor i öfrigt, som funnes intagna i kungörelsen den 16 juni 1906.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter ordet begärdes af:

Herr *Hammarlund*, som yttrade: Herr talman! Då jag senast hade ordet, förklarade jag, att jag kunde vara med om en skrifvelse till Kungl. Maj:t angående folkhögskolorna. Den frågan var icke så alldeles klar, utan kunde *möjligen* behöfva en utredning. Här ha vi däremot en fråga, där jag tycker, att det rent af skulle vara löjligt att skrifva till Kungl. Maj:t. Det talas så ofta om att man aflåter onödiga skrivelser. Detta är verkligen en onödig skrifvelse, som nu är ifrågasatt. Här skulle vi begära utredning, huruvida statsbidrag må utgå till slöjd vid högre folkskolor. Mig synes detta alldeles själfklart. Om vi aflåta en skrifvelse, kommer naturligtvis Kungl. Maj:t att höra myndigheterna, länsstyrelserna och domkapitlen, och alla dessa skulle sättas i rörelse och afgifva utlåtanden. Så får man en

Ang. statsbidrag till högre folkskolor för undervisning i slöjd.

(Forts.)

stor packe af papper, som sedermera skall genomgås i ecklesiastikdepartementet, och så kommer nästa år en kungl. proposition. Och hvad innehåller då denna? Jo, ganska säkert icke annat, än att i författningen om statsbidrag för slöjdundervisningen skall inryckas ordet »högre folkskola». När saken är så enkel, skola vi då besvara Kungl. Maj:t med en sådan skrifvelse! Skola vi icke kunna besluta på rak arm i enlighet med min reservation och sålunda begära »sådan ändring i grunderna för utdelande af statsbidrag för undervisning i slöjd, att äfven högre folkskola må kunna erhålla statsbidrag för undervisning i såväl manlig som kvinnlig slöjd på de villkor i öfrigt, som finnas intagna i kungl. kungörelsen den 16 juni 1906».

Enligt min uppfattning beror det på rent förbiseende, att de högre folkskolorna icke kommit in i denna författning. Nu ha emellertid ett par högre folkskolor anordnat slöjdundervisning och trott, att också de vore berättigade till statsanslag, eftersom de kallas folkskolor. De ha gått in med anhållan härom till vederbörande länsstyrelse, som dock sagt nej, och sedermera till Kungl. Maj:t, men deras anhållan har äfven där blifvit afslagen. Vi ha sålunda prejudikat på att författningen, sådan den nu är skrifven, måste tolkas så, att statsbidrag icke kan utgå för slöjd i högre folkskolor.

Nu finnes det emellertid för dem ett sätt att kringgå bestämmelserna. De kunna nämligen få statsbidrag för »särskild slöjdskola». De kunna sålunda för sina lärjungar upprätta en dylik och erhålla då statsbidrag. Detta sätt att kringgå författningen ha icke alla högre folkskolor begagnat sig af, men de kunna göra det för framtiden. Men det är naturligtvis riktigare att ordna denna sak genom att införa det ifrågasatta tillägget till författningen.

Nu anför statsutskottet såsom skäl för aflåtande af en skrifvelse till Kungl. Maj:t i denna fråga, att det icke föreligger någon »utredning om de kostnader, som skulle blifva en följd af de af motionären föreslagna förändrade bestämmelserna i kungl. kungörelsen den 16 juni 1906», och därför anser sig utskottet icke kunna omedelbart tillstyrka bifall till motionen. Hur stora kostnader skulle då förändringen förorsaka? Det finnes sammanlagt 24 högre folkskolor i vårt land, och äfven om samtliga dessa inrättade slöjdundervisning för såväl gossar som flickor, så komme detta icke att kosta mera än några tusen kronor. Hela förslagsanslaget, som är ställdt till Kungl. Maj:ts förfogande att användas för manlig och kvinnlig slöjd, utgör 550,000 kronor. Icke spela då dessa några tusental kronor sådan roll, att Riksdagen därför skulle behöfva begära någon utredning i frågan!

Då jag finner, att det är alldeles onödigt att aflåta en skrifvelse, och att en dylik endast föranleder till en hop gagn-

löst mångskrifveri, tillåter jag mig hemställa om bifall till den vid betänkandet af mig afgifna reservationen.

Ang. statsbidrag till högre folkskolor för undervisning i slöjd.
(Forts.)

I detta anförande instämde herrar *Juhlin, Johansson* i Öja, *Persson* i Plöninge och *Forssling*.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman! Det är ju naturligt, att, då nästan alla skolfrågor förefalla herr Hammarlund mycket enkla, han har klart för sig på förhand, hur äfven denna skall lösas. Men de äro icke lika enkla för statsutskottet i dess helhet och alldeles icke för mig, och därför tror jag, att det vore nyttigt att skrifva till Kungl. Maj:t äfven i denna fråga, ty den är dock icke så oviktig, som herr Hammarlund sökte göra gällande. Det är visserligen sant, att, om vi aflåta en skrivelse till Kungl. Maj:t, vi komma att besvara en massa ämbetsverk, länsstyrelser och domkapitel och kanske också statskontoret. Det är nog sant, men de äro just till för att lämna utredningar och för att vi skola ha trygghet för att beviljade medel användas rätt. Och det har händt förr, att Kungl. Maj:t icke delar herr Hammarlunds uppfattning i vissa skolfrågor och det skulle kunna hända äfven i denna, och då det, som herr Hammarlund nämnt, finnes ett sätt att få anslag äfven med de bestämmelser som gälla, böra vi ändå icke vara så rädda för att uppskjuta frågan ett år, så att vi kunna få en säker grundval att stå på, och det är därför jag tror, att det är bättre att bifalla utskottets förslag än att nu genast acceptera herr Hammarlunds. Måhända är detta senare förslag riktigt och bra, men jag tror, att motionären kan vara nöjd med en skrivelse, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Forssling: Herr talman! Som motionär ber jag att få uttrycka min tacksamhet till statsutskottet för den i hufvudsak gynnsamma behandling mitt förslag fått röna. Jag måste dock i likhet med en föregående talare anse, att utskottet mycket väl kunnat gå med på det förslag, han i sin reservation framställt, och jag kan icke finna annat, än att utskottet skattat väl mycket åt formalism, då det begär utredning i en sådan fråga. Det kan icke stå annat i en utredning, än att statsanslag skall tilldelas äfven högre folkskola, och då det blott behöfs, att man inför »högre folkskola» i författningen, så kunde det väl vara onödigt att besvara Kungl. Maj:t och åtskilliga myndigheter med en sådan utredning. Och såsom nyss anfördes, behöfver det förslagsanslag på 550,000 kronor, som nu utgår för slöjdundervisningen, icke ökas för det lilla antal högre folkskolor, för hvilka slöjdundervisning skulle tillkomma. Det inrättas ju årligen nya slöjdsbarnskolor, och då skulle väl detta förslagsanslag räcka till äfven för det tiotal högre folkskolor, som möjligen skulle vilja anordna

Ang. statsbidrag till högre folkskolor för undervisning i slöjd. sådana här slöjdkurser. Vi ha aflåtit så många skrivelser i viktiga ärenden, att det är fara värdt, att en skrivelse i en mindre viktig fråga blir både gömd och glömd, om vi på detta sätt skulle besvara Kungl. Maj:t.

(Forts.)

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, samt herr talmannen gifvit propositioner å de därunder förekomna yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 35—37.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Ang. ny stat för akademien för de fria konsterna.

Punkten 38, angående ny stat för akademien för de fria konsterna.

Vid föredragning af *mom. a)* begärdes ordet af:

Herr Persson i Tällberg, som yttrade: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att fästa uppmärksamheten på ett korrekturfel, som förekommer å sid. 39 i betänkandet under afdelningen kungl. konsthögskolan. Där är en klammer oriktigt vänd, så att det ser ut, som om ålderstillägg skulle tilldelas läraren i dekorativ konst, som dock endast har arfvode, och samma är förhållandet med läraren i etsning. Klammern bör stå på samma sätt som i den kungl. propositionen sid. 204. Jag har blott velat påpeka detta, så att rättelse må ske i Riksdagens skrivelse.

Chefen för eklestiasitikdepartementet herr statsrådet Hammarskjöld: Herr talman! Det är en mycket obetydlig sak, som jag ville fästa uppmärksamheten på. Kungl. Maj:t hade föreslagit, att akademiens läroverk skulle heta högre konstskola, och utskottet har ändrat namnet till kungl. konsthögskola. Mig förefaller det vara mycket oegentligt att kalla denna läroanstalt för en högskola. Man förstår i allmänhet med en sådan något helt annat än ett läroverk för konstnärer. Med den af Kungl. Maj:t föreslagna benämningen högre konstskola ställes den i jämförelse med andra lägre konstskolor, t. ex. tekniska skolan här i Stockholm. Jag anser det sålunda riktigare att behålla det namn, som Kungl. Maj:t föreslagit, men vill Riksdagen taga utskottets förslag, har ju detta beslut icke någon praktisk betydelse. Jag har emellertid icke ansett mig kunna underlåta att uttala min åsikt i frågan.

Herr Starbäck: Herr talman! Jag medger, att namnet på ifrågavarande läroanstalt är en obetydlig sak att tvista om, ehuru

det kan dock understundom ha en viss betydelse. Det har förefallit utskottet, som om benämningen högskola skulle vara riktig, så till vida som undervisningen bestrides af professorer, hvilka ju i allmänhet bruka ha sin verksamhet förlagd till högskolor. Det har varit det hufvudsakliga skälet, hvarför utskottet föreslagit en ändring.

Ang. ny stat för akademien för de fria konsterna.
(Forts.)

Medan jag har ordet, skulle jag vilja uttala en mycket blygsam förhoppning angående en viss lärarebefattning, nämligen lärarebefattningen i etsning. Det lär vara på det sättet, att en person har offrat lång tid på arbete för denna skola och lär vara synnerligen framstående i sitt fack, och jag vill tro, att det ej är olämpligt att här i kammaren uttala en förhoppning om, att han blir ihågkommen i sinom tid.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Mom. b)—d).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 39, angående ny stat för musikaliska akademien.

Ang. ny stat för musikaliska akademien.

Efter det utskottets hemställan i *mom. a)* blifvit uppläst, lämnades på begäran ordet till:

Herr Lundgren, som yttrade: Herr talman, mina herrar! I förra punkten afhandlades frågan om löneroglering för fria konsternas akademi. I den nu föreliggande punkten är det fråga om samma sak beträffande en annan af staten upprätthållen konstanstalt, nämligen musikaliska akademien och dess läroverk eller konservatorium.

Denna löneroglering har varit både väntad och af behovet i hög grad påkallad. Också uttalade herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet redan i fjolårets statsverksproposition, att han lifligt behjertade de svårigheter, i hvilka de hos musikaliska akademien och vid konservatorium anställda personer befinna sig på grund af sina i allmänhet mycket knappa aflöningsförmåner.

Då nu förslag till ny lönestat för akademien och läroverket framlagts för Riksdagen, anser jag, att akademien borde affattat detta förslag helt annorlunda och framför allt låtit det framkomma i förening med ett uppslag till reformering af såväl akademien som i första rummet läroverket.

Tid efter annan hafva ju anmärkningar framkommit, äfven från sakkunnigt håll, som visat, att en reform i detta afseende är nödvändig; och det hade vid fastställandet af en ny lönestat

Ang. ny stat varit ett lämpligt tillfälle att få denna angelägenhet ordnad på ett tillfredsställande sätt.

för musika-
liska akade-
mien.
(Forts.)

Det hade fördenskull varit önskligt, att akademien hade låtit sitt förslag till ny lönestat åtföljas af förslag till nya stadgar för såväl akademien som konservatorium. På detta sätt har fria konsternas akademi gått till väga vid öfverlämnandet af sitt förslag till lönereglering och har motiverat detta bland annat därmed, att sedan ett antal år tillbaka behovet af reformer inom akademien gjort sig alltmer kännbart, beroende detta i främsta rummet däraf, att, på grund af den snabba utveckling konsten och därmed åsikterna rörande konstundervisningen undergått, både stadgarna för akademien och i synnerhet reglementet för läroverket syntes föråldrade och i många delar icke längre ägnade att fylla de fordringar, som med fog borde ställas på en institution, som hade till bestämelse att främja den högre utvecklingen af den bildande konsten i vårt land.

Hvad sålunda anförts för en reformering af fria konsternas akademi och dess läroverk hade med minst lika stort fog, ja, med vida större, kunnat anföras för en reformering af musikaliska akademien och dess läroverk. Men detta oakadt har denna akademi låtit allt kvarblifva vid det gamla. Den har tydligen förbisett, att behovet af reformer gjort sig alltmer kännbart, och att stadgarna, i synnerhet beträffande läroverket, icke motsvara berättigade anspråk.

Det fanns en tid, då denna konstanstalt befann sig på sin höjdpunkt. Det var på 1860- och 70-talen. På den tiden utgingo från läroverket framstående förmågor, hvilka erhållit en omfattande musikalisk bildning, och som på grund häraf sedermera på skilda platser i landet varit till verkligt gagn för tonkonsten. Det torde vara bekant, att från och med år 1864 till hösten 1872 Prins Oscar, sedermera Oscar II, varit musikaliska akademiens präses och att, med det varma intresse han ägnade tonkonsten, akademiens verksamhet under denna tid utvecklades på ett högeligen glädjande sätt. Man hade all anledning vänta, att de rika löften, som då uppspirade, skulle än ytterligare gå i uppfyllelse under den därpå följande tiden. Men detta blef tyvärr icke händelsen.

I de stadgar för läroverket, som antogos 1878, hade examensfordringarna blifvit högst betydligt *nedsatta*; och därmed inträdde på fullt allvar det förfall, som sedan alltjämt fortgått. Enligt dessa stadgar afskaffades den större musikdirektörsexamen helt och hållet och ersattes med musiklärarexamen, för hvilken fordringarna gjordes mer än skäligen låga, ja, så låga, att de, såvida icke större begåfning och särskilda studier förefinnas, ingalunda motsvara de anspråk man bör ha rätt att ställa på en musiklärare, särskildt vid högre allmänt läroverk.

Musikdirektörsexamen enligt nämnda stadgar, det vill säga

den nuvarande, afser endast dirigentskap för militärmusik och ligger sålunda väsentligen utom ramen för egentlig tonkonst.

Sådana högst viktiga läroämnen som kontrapunkt och komposition samt instrumentation för stråkorkester ingå icke i fordringarna för någon enda af de examina, som förekomma vid läroverket och hvaröfver betyg utfärdas; och ändå vet ju hvar och en, att den, som skall utbildas för att i något afseende på egen hand intaga en utöfvande eller ledande ställning i musikaliskt afseende, nödvändigt behöfver hafva kunskaper i dessa ämnen. Den tekniska färdigheten i vokalt eller instrumentalt hänseende må vara än så betydande, så kan innehafvaren af denna färdighet likväl icke anses representera verklig musikalisk bildning utan att vara hemmastadd i dessa ämnen. Violin och andra stråkinstrument äfvensom musikens historia och estetik förekomma icke heller bland kompetensfordringarna vid någon examen; och akustik är en sak, som är fullkomligt främmande för statens musikläroverk.

*Ang. ny stat
för musika-
liska akalle-
mien.
(Forts.)*

Att akademien icke gifvit de viktiga läroämnenas kontrapunkt, komposition och instrumentation den framskjutna plats, de nödvändigt böra intaga vid ett statens musikläroverk, finner man vidare däraf, att läraren i dessa ämnen hitintills haft en lön af endast tolfhundra kronor jämte fyrahundra kronor i tjänstgöringspenningar. Om man jämför denna aflöning med de ifrågasvarande läroämnenas stora betydelse för hela vårt musiklif, så torde man finna, att här föreligger ett missförhållande, som alltför länge fått fortfara.

Jag tillåter mig citera, hvad fria konsternas akademi i sitt förslag till ny lönestat yttrat i fråga om lärarna vid läroverket, nämligen att de »måste ha ett erkänt konstnärnamn», emedan »endast sådana vunne elevernas förtroende och hade förutsättningar för att med framgång undervisa i en konsthögskola». Ja, detta kan sägas äfven om lärarna vid konservatorium; och tydligt är väl, att ingen af dem, som förvärfvat sig ett konstnärnamn, vill åtaga sig en ansvarsfull plats för hvilken aflöning som helst. Detta har man äfven haft exempel på just vid konservatorium.

Bland personalen vid sistnämnda läroverk finner man med förvåning lärare i dans, i scenisk framställning och i maskeringskonst; och man undrar, huru det kan komma sig, att dessa ämnen fått plats i statens musikläroverk. Förhållandet är emellertid, att det aktiebolag, som här i Stockholm drifver operarörelse, inackorderat operaskolan vid konservatoriet mot en afgift af 3,500 kronor om året. För min del anser jag det icke vara i sin ordning, att ett statens läroverk, utom sin egentliga verksamhet, inlåter sig på dylika privata inackorderingsaffärer och för sådant ändamål upptager tiden för läroverkets af staten aflönade både direktör och sekreterare och tillika tar i anspråk

Ang. ny stat för musikaliska akademien.
(Forts.)

statens lokaler, hvilka äro hvarken för många eller för stora för akademiens och läroverkets eget behof. Egendomligt nog ha lärarna vid denna privatskola till och med blifvit införda bland konservatoriets lärare i matrikeln för läroverket.

Då nu de, som från konservatorium utexamineras, erhållit en alltför otillräcklig musikalisk utbildning, så är det tydligt, att detta måste verka i hög grad ofördelaktigt på deras blifvande verksamhet, när de kommit ut på skilda håll i landet. Och då de platser, som stå dem till buds, sällan ge dem tillräcklig inkomst att lefva på, ha de svårt att vid sidan däraf bereda sig inkomster, om de sakna därför nödiga kunskaper. Och hvad kunna de väl göra för musiklifvet i allmänhet? Den, som i detta afseende skall kunna uträtta något och vinna förtroende, måste äga verklig musikalisk bildning. Detta är ett oeftergiftigt villkor. Den, som är i saknad däraf, kan icke utöfva något gagnande inflytande på musiklifvets i landet höjande; och detta är väl ändå den allra förnämsta uppgiften för hvar och en, som på statens bekostnad ägnat sig åt tonkonsten. Detta är något, som ej får förgätas vid den reform, som bör företagas beträffande musikaliska akademien och dess läroverk.

Angående undervisningen hafva ganska betydande anmärkningar blifvit framställda från olika håll. Bland annat har det sagts, att undervisningen skulle vara otillräcklig och lämna ett otillfredsställande resultat i förhållande till studietiden. Om detta beror därpå, att antalet lektionstimmar för hvarje elev är för knappt tilltaget eller att undervisningen bedrifves på ett olämpligt och tidsödande sätt, låter jag för närvarande vara osagdt. Följden blir ändå den, att eleven icke kan göra så hastiga framsteg, som han eljest kunnat; och då för öfrigt studietiden är alltför begränsad, kan han äfven af denna anledning icke uppnå den utbildning, som vore önskelig och som under gynnsammare förhållanden vid läroverket äfven vore möjlig.

Om eleven sedermera vill förnya sin examen, efter att hafva förvärfvat större utbildning, så är detta icke tillåtet. Ämnar han under sådana förhållanden söka en organistplats och därvid förete betyg öfver sina nuvarande kunskaper, måste han vända sig till en domkyrkoorganist för att af honom erhålla den rätt, som statens läroverk nekat honom. Detta har varit händelsen med — bland andra — några af Stockholms skickligaste organister.

Jag anser mig äfven böra nämna några ord om sättet för lärares tillsättande; ty äfven detta torde kräfva en välbehöflig reform.

Vid fria konsternas akademi t. ex. tillsattes en lärare sålunda, att platsen genom annons i allmänna tidningarna kungöres ledig att sökas inom sextio dagar från viss dato räknadt. Därefter uppsätter akademien förslag, och Kungl. Maj:t utnämner en af de på förslaget uppsatte. Men vid musikaliska akademien

förekommer icke något kungörande i allmänna tidningar eller någon ansökningstid, utan har läroverksstyrelsen enligt stadgarna fria händer att föreslå och akademien att utnämna en person, utan att vara bundna af några som helst kvalifikationer hos kandidaten. Härigenom kan det ju lätteligen hända, att en eller annan utmärkt förmåga, som hade varit mera lämplig för platsen, icke blir ihågkommen; och några besvär kunna icke anföras, äfven om än så befogad anledning därtill skulle finnas.

*Ang. ny stat
för musika-
liska akade-
mien.*

(Forts.)

Jag anser fördens skull, att vid tillsättande af direktör eller ordinarie lärare vid konservatorium med en begynnelselönn af t. ex. minst tvåtusen kronor (tjänstgöringspenningarna inberäknade), detta bör ske på samma sätt som vid fria konsternas akademi med flera statens läroanstalter, eller så, att kungörelse om ledig plats införes i allmänna tidningarna, hvarefter, sedan akademien upprättat förslag med fullständig redogörelse för samtliga sökande, Kungl. Maj:t utnämner en af dessa. Detta anser jag vara så mycket mer angeläget, sedan löneförmånerna förbättrats, då man ju kan hoppas och vänta, att täflan om platserna vid läroverket icke skall uteblifva.

Hufvudändamålet med de reformer jag här antydt skulle alltså vara, att i främsta rummet, beträffande läroverket, de elever, som därifrån utexamineras, bibringats en så omfattande musikalisk utbildning, att de kunna på ett mera tillfredsställande sätt representera tonkonsten på de platser, där de erhålla sin verksamhet, och att i öfrigt undervisningen vid läroverket bedrifves på ett i möjligaste mån fruktbarande sätt, samt att, hvad akademien beträffar, dess stadgar ändras därhän, att hon erhåller en sammansättning, som gör henne bättre skickad att i såväl konstnärligt som vetenskapligt afseende vara en vårdare af både det under hennes öfverinseende ställda läroverket och af tonkonstens intressen i öfrigt inom landet.

Då nu herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet genom anslaget till biblioteket förra året och nu genom det föreliggande förslaget till lönestat visat sitt intresse för akademien och dess läroverk, skulle herr statsrådet än ytterligare göra sig förtjänt om den svenska tonkonsten, om herr statsrådet behagade ägna sin uppmärksamhet och sin omtanke åt de förhållanden, som jag här tillåtit mig antyda.

Jag har intet annat yrkande att göra än om bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Starbäck, Nydal, Johansson* i Öja och *Thylander*.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet *Hammarskjöld*: Herr talman, mina herrar! I utskottsbetänkandet finnes det en uppgift, som jag måste säga icke är öfverensstäm-

Ang. ny stat
för musika-
liska akade-
mien.
(Forts.)

mande med verkliga förhållandet. Den gäller anslaget för musikaliska akademiens expenser. Det har hittills varit förhållandet med detta anslag, att därifrån utgått aflöning till eldare och portvakt med 1,100 kronor. Nu säger utskottet, att det beträffande detta anslag endast vill framhålla, att det anser, att »berörda anslag bör, såsom och af departementschefen ifrågasatts, kunna minskas med 1,100 kronor». Jag har emellertid icke ifrågasatt någon sådan minskning. Hvad jag yttrat står att läsa å sid. 229 i den kungl. propositionen, och där säger jag: »Från anslaget till expenser skulle ej längre behöfva utgå aflöningarna till eldare och portvakt med tillhopa 1,100 kronor och ej heller kostnaderna för inköp till biblioteket — dessa senare hafva emellertid enligt hvad i ärendet upplysts i brist på medel utgjort endast obetydliga belopp — men i betraktande af den tablå öfver utgifterna till expenser under åren 1896—1900, som af akademien framlagts, torde någon nedsättning i det föreslagna beloppet 6,835 kronor icke lämpligen kunna äga rum.»

Jag vill betona, att jag sålunda icke ifrågasatt någon nedsättning, och af den nämnda tablån framgår, att akademien utom statsanslaget å 4,968 kronor af sina egna medel till expenser utbetalt belopp, varierande mellan 5,912 kronor 78 öre år 1898 och 10,081 kronor 43 öre år 1900.

Det synes mig egendomligt, att, när man reglerar staten för akademien, icke någon hänsyn toges till denna omständighet, att expensanslaget aldrig räckt till, utan att akademien af egna medel fått släppa till belopp, som gått till mer än hela expensanslaget.

Hvad jag nu vill begära är sålunda, att Riksdagen måtte gilla hvad Kungl. Maj:t föreslagit och låta expensanslaget utgå med ett belopp af 6,835 kronor och icke därifrån afdraga de 1,100 kronorna till eldare och portvakt, ty såsom jag nu visat, räcker anslaget i alla fall icke till, och då synes det mig bra oegentligt att vid en reglering redan från början sätta anslaget mycket lägre än hvad man vet att det behöfver vara.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Mom. b) — d).

Hvad utskottet i dessa moment hemställt bifölls af kammaren.

Punkten 40.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 41, angående nya stater för institutet och förskolan för blinda å Tomtebodas samt för förskolan för blinda i Växjö. *Ang. nya stater för undervisningsanstalter för blinda.*

Kungl. Maj:t hade vidare föreslagit Riksdagen ej mindre att — med godkännande af de af departementschefen i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 13 januari 1908 förordade stater för institutet och förskolan för blinda å Tomteboda samt för förskolan för blinda i Växjö jämte i statsrådsprotokollet omförmälda, för åtnjutande af de i staterna upptagna aflöningsförmåner föreslagna villkor och bestämmelser, äfvensom med förklarande att enhvar, som med eller efter 1909 års ingång tillträdde befattning vid institutet eller förskolorna, skulle vara pliktig att underkasta sig nyssberörda villkor och bestämmelser, samt att de förutvarande innehafvare af befattningar vid nämnda undervisningsanstalter, hvilka icke före viss angifven tidpunkt anmälde, att de ville underkasta sig den nya aflöningsstaten jämte berörda villkor och bestämmelser, och som icke lagligen kunde därtill förbindas, skulle vara bibehållna vid dem dittills tillkommande aflöningsförmåner — dels ur riksstaten utsluta de under rubriken Undervisningsanstalter för döfstumma och blinda upptagna anslagen till institutet för blinda, nu 50,150 kronor, och till förskolan för blinda å Tomteboda, nu 10,500 kronor, samt i stället under nämnda rubrik uppföra ett anslag med titel: »Institutet och förskolan för blinda å Tomteboda» till belopp af 69,500 kronor, dels ock höja det under samma rubrik upptagna anslaget till förskolan för blinda i Växjö från dess nuvarande belopp, 12,300 kronor, till 15,400 kronor, eller med 3,100 kronor, hvarigenom komme att orsakas en anslagsökning af tillhoppa 11,950 kronor, än äfven att dels godkänna de af departementschefen i berörda statsrådsprotokoll angifna grunder för aflönande i vissa fall af vikarier för lärarepersonalen vid förutnämnda blindundervisningsanstalter, dels ock, för att i enlighet härmed användas, under rubriken Undervisningsanstalter för döfstumma och blinda uppföra ett förslagsanslag å 1,200 kronor med titel: »Bidrag till aflönande i vissa fall af vikarier för lärare och lärarinnor vid blindundervisningsanstalterna å Tomteboda och i Växjö».

Uti ofvan åberopade stater hade för ämneslärarinnan vid institutet å Tomteboda samt första lärarinnan vid förskolan därstädes upptagits tre ålderstillägg, hvart och ett å 300 kronor, däraf 200 kronor skulle utgöra lön och 100 kronor tjänstgöringspenningar.

Vidare hade såsom begynnelseaflöning för lärarinnorna vid förskolan i Växjö uppförts samma belopp som för enahanda tjänster vid Tomteboda eller 1,700 kronor, däraf 1,150 kronor lön och 550 kronor tjänstgöringspenningar.

(Forts.)

Ang. nya
stater för un-
dervisnings-
anstalter för
blinda.
(Forts.)

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte godkänna vid utlåtandet fogade stater under mom. a) för institutet och förskolan för blinda å Tomtebodas samt under mom. b) för förskolan för blinda i Växjö, i hvilka stater dels ålderstillägg för ämneslärarinnan vid institutet å Tomtebodas samt första lärarinnan vid förskolan därstädes föreslagits till 250 kronor, däraf 175 kronor skulle utgöra lön och 75 kronor tjänstgöringspenningar, dels och begynnelseaflöningen för lärarinnorna vid förskolan i Växjö föreslagits till 1,500 kronor, däraf 1,050 kronor lön och 450 kronor tjänstgöringspenningar.

Därjämte hade utskottet beträffande de af Kungl. Maj:t föreslagna villkoren och bestämmelserna för åtnjutande af aflöningsförmånerna föreslagit en utaf utskottets hemställan om olika löner för lärarinnorna vid förskolorna å Tomtebodas och i Växjö betingad förändrad bestämmelse rörande lärarepersonalens lönetursrätt i stället för den af Kungl. Maj:t i sådant afseende föreslagna.

Kungl. Maj:ts framställning i öfrigt tillstyrktes af utskottet.

Vid punkten hade dock fogats reservation af herr *Persson* i Tällberg, som yrkat, att utskottet måtte hemställa, att Kungl. Maj:ts under denna punkt intagna framställning måtte oförändrad af Riksdagen bifallas.

Vid föredragningen till en början af utskottets i mom. a) gjorda hemställan begärdes ordet af:

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet *Hammar* skjöld, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Statsutskottet har gjort en nedprutning i Kungl. Maj:ts förslag, som innehöll att lärarna vid blindskolorna å Tomtebodas och i Växjö skulle ha alldeles samma löneförmåner, nämligen en begynnelösn af 1,700 kronor. Statutskottet har sagt, att lefnadskostnaderna helt säkert äro billigare i Växjö än i Stockholm, och att begynnelösen för lärarinnorna i Växjö därför borde nedsättas till 1,150 kronor. Det är mot detta, som jag ville inlägga en gensaga. Att märka är, att på intetdera stället något ortstillägg förekommer, ty både vid Tomtebodas och i Växjö åtnjuta lärarinnorna fri bostad. Och eljest brukar det ju vara endast ortstillägget, som vållar olikhet i lönen. På båda ställena hafva lärarinnorna samma tjänstgöring, och jag undrar, om icke tjänstgöringen till och med är längre i Växjö än i Tomtebodas, emedan på det förra stället en del af eleverna kvarstanna hela ferietiden, så att det äfven under denna tid måste finnas någon lärarinna vid skolan. Faktum är, att medan en folkskolelärarinna har en tjänstgöringstid af 36 veckor om året, så har en blindskolelärarinna i Växjö 40 veckor. Läger man därtill att, efter-

som så ytterst få platser finnas, befodringsutsiktterna på denna bana äro mycket dåliga, må man icke förundra sig öfver att lärare och lärarinnor vid blindläroverken ställa den fordran på staten, att, då de ägnat sig åt ett sådant kall, de också måtte blifva bättre aflönade än vanliga folkskolelärare och folkskolelärarinnor. Statsutskottet har också erkänt detta, och jag måste med tacksamhet tillstå, att utskottet i allmänhet visat en mycket stor välvilja beträffande de löneregleringar, som i dag förekommit. Men det är just därför som jag tycker, att utskottet här begått en liten oegentlighet och nedsatt lönen på ett sätt, som icke synes mig vara fullt befogadt. Jag ville därför hemställa, om icke kammaren skulle finna det lämpligt att äfven i denna del följa den kungl. propositionen.

*Ang. nya
stater för un-
dervisnings-
anstalter för
blinda.*

(Forts.)

Herr Persson i Tällberg: Herr talman! Till de skäl, som blifvit anförda af herr ecklesiastikministern, har jag icke mycket att tillägga. Såsom herrarne finna, har jag vid denna punkt reserverat mig till förmån för Kungl. Maj:ts förslag rörande lärarinnorna vid förskolan för blinda i Växjö. Utom de skäl, som redan blifvit anförda emot Kungl. Maj:ts förslag, vill jag till bemötande upptaga ett, som med mycken styrka framhölls, då frågan fick sin första förberedande behandling på afdelningen, nämligen först en jämförelse mellan folkskolelärarinnorna i Stockholm och Växjö, och sedan en jämförelse mellan dessa senare och lärarinnorna vid förskolan för blinda i Växjö. Det har redan blifvit anmärkt, dels att lärarinnornas vid blindundervisningsanstalterna utbildning är en annan än vanliga folkskolelärarinnors och dels att undervisningstiden är längre vid förskolan för blinda i Växjö än vid skolan i Tomtebodas. Härtill kan läggas, att lärarinnorna vid förskolorna för blinda måste ägna en alldeles särskild uppmärksamhet åt sina elever, emedan barn, som äro blinda, naturligtvis behöfva en särskild vård och behöfva omhuldas på helt annat sätt än vanliga folkskolebarn. Enligt mitt förmenande förfaller jämförelsen mellan de dyrare eller billigare lefnadsomkostnaderna och hyresförhållandena i Stockholm och i Växjö, emedan lärarinnorna på båda ställena åtnjuta förmånen af fri bostad, och härtill kommer, att lärarinnorna vid förskolan för blinda å Tomteboda hafva så kalladt lärarebord, så att de få kost till 1 krona per dag och sålunda för billigare pris än lärarinnorna i Växjö, hvilka icke kunna få en sådan förmån. Häremot kan visserligen anmärkas, att ifrågavarande anordning vid Tomteboda endast är tillfällig och när som helst kan upphöra, men man får väl ändå hoppas, att man i våra dagar icke gärna beträffande lärarinnorna tager bort en förmån, som de en gång kommit i åtnjutande af. Utskottet måste också erkänna, att de skäl, som tala för uppehållet af skillnaden i aflöning, förfalla på grund af den omständigheten, att lärarinnorna såväl

Ang. nya
stater för un-
dervisnings-
anstalter för
blinda.
(Forts.)

i Växjö som i Tomteboda hafva fri bostad. Utskottet säger: Utan att vilja bestrida, att genom den å båda dessa platser tillkommande förmånen af fri bostad en väsentlig anledning till uppehållande af skillnad i aflöningarna är undanröjd, anser dock utskottet, att, denna förmån oafsedt, lefnadskostnaderna i Växjö äro i allmänhet så pass mycket lägre än i Stockholm, att däraf bör föränledas någon sänkning af lönerna å förstnämnda plats, och torde en begynnelselöen af 1,500 kronor, hvarom ifrågavarande lärarinnor själfva från början gjort framställning, få anses vara efter förhållandena lämpligare afpassad.

Men jag tycker, att alla de skäl, på grund af hvilka någon skillnad i aflöningshänseende skulle göras mellan lärarinnorna i Tomteboda och i Växjö, förfalla på grund af hvad jag nu anfört. Jag kan icke bedöma, huruvida lönerna äro lämpligt afpassade eller icke, men jag vill dock nämna, att om utskottet prutat 200 kronor äfven på lärarinnornas vid Tomteboda löner, kan jag visserligen icke med bestämdhet säga, att jag utan synnerligen talande skäl skulle gått med därpå, men jag tror dock att, därest en nedsättning skolat göras, det varit bättre, om denna nedsättning skett öfver hela linjen. Jag tror dock, att lönerna för ifrågavarande lärarinnor, som fått sig ett så ansvarsfullt och svårt uppdrag tilldeladt, icke äro för högt tilltagna. Skulle man tänka sig, att förmånen af det så kallade lärarebordet, det vill säga den kost, som lärarinnorna vid Tomteboda få, komme att tagas bort, är dock icke Växjö, hvad lefnadskostnaderna beträffar, den billigaste af Sveriges städer. Vi hafva, enligt mitt förmenande, i detta afseende en mycket förtjänstfull och noggrant utarbetad tabell uti doktor Bergs motion, n:o 224, i hvilken lefnadsomkostnader för lärarinnor på olika platser angifvas. Vi finna af den tablå, som i denna motion finnes intagen, att lefnadskostnaderna, förutom bostad och bränsle, för lärarinnor utgöra på landsbygden i Stockholms län 575 kronor och i Stockholms stad 775 kronor, under det att desamma i Kronobergs län, där Växjö ligger, uppgå till respektive 552 och 705 kronor. Denna skillnad är ganska obetydlig, och därför förefinnes icke heller något verkligt motiv för att, äfven om förmånen af det så kallade lärarebordet skulle beträffande lärarinnorna vid Tomteboda upphöra, ställa dessa lärarinnor olika i aflöningshänseende mot lärarinnorna i Växjö. Jag har intet personligt intresse af att dessa löner regleras på sätt jag nu vill föreslå, men jag har intresse af att rättvisa, såvidt möjligt är, skipas i vårt land mellan alla löntagare. Det är på grund häraf jag ansett mig böra anmäla min reservation mot utskottets förslag, och det är på samma grunder jag nu, herr talman, anhåller att få yrka afslag på utskottets hemställen och bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr *Fornander* instämde häruti.

Herr Hammarlund: Ehuru jag inom utskottet känt mig tveksam beträffande denna fråga, har jag dock icke ansett mig äga tillräckliga skäl att reservera mig, emedan jag trott, att det finnes ganska goda skäl för den ståndpunkt majoriteten intagit, och jag skall därför be att i korthet få angifva skälen för denna ståndpunkt.

Herr statsrådet sade, att ett bifall till statsutskottets förslag skulle leda till åtskilliga oegentligheter, men jag tror man kan säga, att ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition med afseende på dessa löner skulle leda till ännu större oegentligheter. När det gäller att bestämma lönerna för lärarinnorna vid förskolan för blinda å Tomtebodas, tager man till utgångspunkt folkskolelärarinornas i Stockholm löner. Det är nämligen så, att lärarinnorna vid våra blindundervisningsanstalter skola aflägga folkskolelärarinneexamen, och därutöver fordras af dem, att de skola genomgå en ettårig särskild seminariekurs, för att de skola blifva utbildade till det speciella ändamålet att undervisa blinda. Gifvet är sålunda, att dessa lärarinnor böra hafva bättre aflöning än folkskolelärarinnor, dels därför att de äga en högre kompetens än dessa och dels emedan de fått sig en mycket svårare och mycket mer tålmodspröfvande undervisningsskyldighet ålagd.

En folkskolelärarinna i Stockholm har i högsta lönegraden en aflöning af 2,300 kronor, och Kungl. Maj:t föreslår, att lärarinnorna vid förskolan för blinda å Tomtebodas skola jämte fri bostad och värme få en lön af högst 2,450 kronor. De skulle sålunda förutom bostad och värme få 150 kronors högre aflöning än en folkskolelärarinna i Stockholm. Det finnes ett annat slag af lärarinnor, som kunna anses i viss mån likställda med blindlärarinnor, nämligen sådana, som äro anställda vid döfstumskolor — vi hafva en sådan anstalt vid Manilla. Vid Manilla få lärarinnorna i högsta lönegraden 2,550 kronor, således 100 kronor mer än lärarinnorna vid Tomtebodas, men de hafva icke bostad och värme, utan detta få de betala själfva. Lönebeloppen synas mig därför beträffande lärarinnorna vid Tomtebodas vara ganska väl afvägda och rimliga.

Gå vi så till Växjö, så tycker jag, att, då man fastställer lönerna för lärarinnorna vid Tomtebodas med hänsyn till hvad en folkskolelärarinna i Stockholm har i aflöning, borde man också, då det gäller lärarinnorna vid förskolan för blinda i Växjö, tänka på, huru mycket en folkskolelärarinna i Växjö har i lön. En folkskolelärarinna i Växjö har i högsta lönegraden 1,850 kronor. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle en lärarinna vid förskolan för blinda i Växjö få 2,450 kronor jämte bostad och värme, och sålunda skulle hon, förutom bostad och värme, få 600 kronor mer än en folkskolelärarinna i samma stad. Detta tyckte man

*Ang. nya
stater för un-
dervisnings-
anstalter för
blinda.*

(Forts.)

*Ang. nya
stater för un-
dervisnings-
anstalter för
blinda.
(Forts.)*

i utskottet var något mycket och minskade därför lönen med 200 kronor, så att den, förutom bostad och värme, skulle komma att uppgå till 2,250 kronor, hvilket belopp ju i alla fall är 400 kronor högre än det, som en folkskolelärarinna i Växjö kan få i lön. Lönen för en döfstumlararinna i landsorten är i allmänhet fastställd till allra högst 2,450 kronor, och tager man i betraktande, att en blindlärarinna åtnjuter förmånen af fri bostad och värme, finner man således, att hon har det förmånligare och bättre ställdt än en döfstumlararinna.

Vi komma längre fram att fastställa lönerna för dem, som bekläda de mycket kräfvande lärareplatserna vid våra seminariers öfningssskolor. Å dessa platser erfordras ju de allra bästa krafter på folkskolans fält, enär lärarinnorna i öfningssskolorna skola utbildta folkskolelärarinnor och gifva dem handledning för deras kall. Men enligt utskottets förslag skulle en lärarinna vid öfningssskolan i Kalmar icke komma upp till mer än 2,200 kronor, under det att en lärarinna vid förskolan för blinda i Växjö skulle, obereknadt bostad och värme, komma upp till 2,250 kronor. Äfven vid en jämförelse med andra kvinnliga lärareplatser finner man alltså, att lönen för blindlärarinnorna är rikligt tilltagen.

Jag skall nu äfven göra en jämförelse med en manlig befattning, angående hvilken vi längre fram i dag skola besluta, nämligen en befattning vid blindskolan i Kristinehamn. Där finnes en manlig föreståndare och förste lärare, hvilkens lön för närvarande är 1,500 kronor. Äfven här skall en reglering ske, och hans lön föreslås af Kungl. Maj:t och statsutskottet till 1,750 kronor. Sålunda skulle enligt statsutskottets förslag en lärarinna vid blindskolan i Växjö få 500 kronor mera än en manlig föreståndare vid blindskolan i Kristinehamn. Händelsevis har jag erfarit, att det förhåller sig så, att den nuvarande manliga föreståndaren i Kristinehamn och en kvinnlig lärarinna vid blindskolan i Växjö båda varit anställda vid en och samma folkskola, hvarefter de nu vunnit samma utbildning och blifvit anställda vid blindskolor, men lärarinnan i Växjö får 500 kronor mera i lön än sin manliga kollega i Kristinehamn, och dock har denne senare hustru och barn att försörja.

Jag tror, att man får gifva statsutskottet det erkännandet — och det fingo vi för öfrigt höra nyss från statsrådsbanken — att äfven de löner, som här äro ifrågasatta, äro ganska rikligt tilltagna, och man skall icke kunna säga, att utskottet visat någon njugghet härvidlag. Något sådant skulle ej heller vara på sin plats, ty dessa befattningar äro mycket svåra och kräfvande, och en god lön är här väl på sin plats.

Nu säger man, att det fordras samma kompetens och samma undervisning af lärarinnorna i Växjö och af dem vid Tomtebodas och att de därför böra aflönas på samma sätt. Detta är dock icke fullt riktigt, ty Tomteboda skall vara ett slags mönsteranstalt. Det

är här lärareutbildningen sker, och denna lärareutbildning handhafves enligt kungl. stadgan den 25 maj 1896 af rektor med biträde af lärarepersonalen. Enligt hvad jag har erfårit, deltaga äfven förskolelärarinnorna vid Tomtebodas i detta arbete, och det är därför af största betydelse, att de allra bästa krafterna komma till Tomteboda. Detta mål vinnes genom att ordna saken så som utskottet föreslagit. Om däremot aflöningen blir lika stor på båda ställena, men lefnadskostnaderna äro billigare i Växjö, kan man befara, att följderna bli den, att en skicklig och duglig lärarinna i Tomteboda söker en plats, som blir ledig i Växjö, eftersom lefnadskostnaderna där äro billigare.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Hagström: Det synes mig icke fullt riktigt att, såsom statsutskottet gjort, vid bestämmandet af lönerna för lärarinnorna vid förskolan i Växjö utgå från de löner, som folkskolelärarinnorna i Växjö åtnjuta. Vida naturligare hade det väl varit att, såsom Kungl. Maj:t gjort, utgå från det belopp, som är föreslaget för lärarinnorna vid förskolan i Tomteboda. Det är samma arbete vid båda dessa förskolor, det är lika lång arbetstid, och samma kompetens erfordras på båda ställena. Därjämte bör man komma ihåg, att arbetstiden vid förskolan i Växjö är 40 veckor, under det att läsåret vid folkskolorna därstädes är åtskilliga veckor kortare. Ännu en sak är kanske förtjänt af att lägga på minnet, och det är, att under det lönerreglering särskildt i städerna kan komma till stånd för folkskolans lärarepersonal litet emellan, torde man kunna vara öfvertygad om att de löner, som nu fastslås för de blindskolelärarinnor här är fråga om, komma att fortfares en lång tid framåt.

Den föregående talaren erinrade också om lönerna för öfningslärare vid folkskoleseminarierna och jämförde dem med de för blindskolelärarinnorna föreslagna lönerna. Jag tror, att detta ej heller är fullt riktigt, ty såväl vid folkskoleseminarierna som vid folkskolorna ha lärarne utom sin ordinarie tjänstgöring tillfälle till en hel del extra inkomster, som lärarne och lärarinnorna vid blindskolorna icke kunna ha. Deras tid är nämligen fullt upptagen dels af undervisningsarbetet för dagen och dels, då detta arbete icke pågår, af tillsynen öfver eleverna, en tillsyn, som, särskildt hvad Växjö beträffar, sträcker sig äfven in på ferierna. Under hela julferierna är nämligen denna tillsyn fullt lika intensiv som under terminerna, och under sommarferierna stannar ungefär halfva antalet elever kvar vid skolan och dessa tarfva naturligtvis äfven då tillsyn.

Icke heller den af den föregående talaren gjorda jämförelsen med blindskolan i Kristinehamn håller fullt streck. Denna sistnämnda skola är i själfva verket icke en blindskola af samma art som de i Tomteboda och Växjö, utan en handverksskola för

Ang. nya stater för undervisningsanstalter för blinda.

(Forts.)

*Ang. nya
stater för un-
dervisnings-
anstalter för
blinda.*

(Forts.)

äldre blinda. Sålunda kunna icke heller lönerna där jämföras med lönerna vid de anstalter, som nu äro i fråga.

Om jag icke missuppfattat den föregående talaren, trodde han, att lärarinnorna vid Tomteboda skulle söka transport till Växjö, i händelse aflöningen där blefve lika stor, för de billigare lefnadskostnadernas skull. Faran härför blefve säkert mycket ringa.

Men, i händelse lönerna, såsom utskottet föreslagit, blifva olika på dessa båda ställen, komma helt säkert lärarinnorna i Växjö oupphörligen, så snart någon ledighet inträffar vid Tomteboda, att söka transport dit. Och detta skall gifvetvis inverka ofördelaktigt, icke blott på skolan i Växjö, utan måhända ej mindre på skolan i Tomteboda, som därigenom kan blifva nödsakad mottaga lärarinnor vid ofta ganska långt framskriden ålder.

Af alla dessa skäl ber jag, herr talman, att i likhet med reservanten få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag i ärendet.

Herr Johansson i Jönköping: Äfven jag, herr talman, ber att i detta fall få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Det har framgått af hvad som yttrats, att dessa olika kategorier af lärarinnor äro hvarandra i hufvudsak likställda med afseende på tjänstgöring, dock så, att lärarinnorna i Växjö ha ett något drygare arbete. Härtill kommer, att deras lön härtilldags varit alldeles lika och att lärarinnorna i Tomteboda i hvarje fall för närvarande äro gynnsammare ställda än lärarinnorna i Växjö, därigenom att de förra åtnjuta förmånen af vivre inom anstalten för en mycket billig afgift. Vid sådant förhållande kan jag icke neka till, att jag finner rättvisan blifva bäst tillgodosedd därigenom att de fortfarande såsom hittills bli likställda i lön.

Herr Hammarlund började sitt anförande med att säga, att han varit mycket tveksam i denna fråga, men uppdrog sedan en jämförelse mellan dessa lärarinnor och en lärare i Kristinehamn, hvilkens lön satts till 1,750 kronor. Ja, förhåller det sig verkligen så, som han meddelade, synes det mig, att den lönen är satt för lågt, men jag kan icke finna, att häraf kan hämtas något skäl till att sätta lönerna olika för de nu ifrågavarande bägge lärarinnekategorierna. Jag vill slutligen påpeka, att det i alla händelser är en obetydlig utgift det gäller, ty lärarinnorna i Växjö äro blott tre stycken.

Jag ber, som sagdt, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr vice talmannen: Då jag till fullo delar den uppfattning, som redan blifvit uttalad af herr Hammarlund, så skulle jag kunna nöja mig med att instämman med honom. Sedan de sista talarne äfven ställt sig på Kungl. Maj:ts sida, ber jag dock

att få ytterligare erinra beträffande de olika lefnadskostnaderna vid Tomtebodå och i Vexjö, att väl ingen, som är förtrogen med dessa förhållanden, lär kunna förneka, att existensvilkoren ställa sig billigare i Vexjö.

Vid ett tillfälle som detta torde äfven tagas med i beräkningen kompetensfrågan. Det har, enligt min mening ganska riktigt, af herr Hammarlund gjorts en jämförelse mellan dessa blindskolelärarinnor, å ena sidan, och folkskolelärarinnorna, å den andra, och därvid framgick, hvad man väl visste förut, men som nu blifvit ytterligare understruket, nämligen att, beträffande kompetensvilkoren, dessa båda slags lärarinnor kunna anses vara i det närmaste jämnställda. Hvad är det då, som skulle göra, att man här borde göra en så väsentlig skillnad i aflöningsförmånerna dem emellan. Jag kan för min del icke finna, att det finnes något skäl härför, utan tror, att man bäst tillfredsställer rättvisa och billighet, om man tar hänsyn till hvad statsutskottet i detta afseende framhållit. Särskildt ber jag att få lägga herrarne på minnet, att när herr Hammarlund uppträder och talar för en mindre aflöning på detta område, då må herrarne komma i håg, att tiden är inne att gifva akt på det tecknet.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Persson i Tällberg: Ja, att det sista skälet väger bra nog tungt, det kan jag mycket väl förstå, men det första skälet tycker jag var alltför lätt. Man har här oupphörligt framhållit, att lefnadskostnaderna i Stockholm äro så mycket dyrare än i Vexjö. Jag åter har sökt visa, att det icke är så stor skillnad på dessa. Och den skillnad som finnes inverkar icke på den nu föreliggande frågan. Lärarinnorna bo ju fritt på båda ställena, och då är det ju icke hyrorna, som verka skillnaden. Men det är också visst, att lärarinnorna vid Tomtebodå få mat för 1 krona om dagen vid s. k. lärarebord. I Växjö är däremot icke så anordnad, att de kunna få detta.

Ja, skall man nu vädja till herr Hammarlunds uppfattning i frågan, så vore jag frestad säga, att, om herr Hammarlund bott i Växjö, han stått på samma sida som jag, men att han nu står på en annan sida, därför att han bor i Stockholm.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Sedan härefter *mom. b)* föredragits, framställde herr talmanen propositioner i enlighet med de yrkanden, som beträffande detta moment gjorts vid öfverläggningen om *mom. a)*; och blef utskottets hemställan i *mom. b)* jämväl af kammaren bifallen.

Mom c)–h).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Ang. nya stater för undervisningsanstalter för blinda.

(Forts.)

Ang. understöd till enskilda uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn.

Punkten 42, angående höjning af understödet till enskilda uppfostringsanstalter för icke fallandesjuka sinnesslöa barn.

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att medgifva en sådan ändring i afseende å de för beviljande af understöd från förslagsanslaget till uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn gällande grunder, att af samma förslagsanslag måtte till enskild uppfostringsanstalt för sinnesslöa barn utgå för hvarje lästermin ett understöd af högst 125 kronor för hvart och ett i anstalten vid lästerminens början intaget barn, som i anstalten eller på dess bekostnad njöte underhåll, och ett understöd af högst 62 kronor 50 öre för hvarje annat i anstalten intaget barn, som från lästerminens början deltagit i undervisningen.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte medgifva en sådan ändring i afseende å de för beviljande af understöd från förslagsanslaget till uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn gällande grunder, att af samma förslagsanslag måtte till de i andra momentet af kungörelsen den 10 juni 1904 omförmälda enskilda uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn utgå för hvarje lästermin ett understöd af högst 100 kronor för hvart och ett i anstalten vid lästerminens början intaget barn, som i anstalten eller på dess bekostnad njöte underhåll, och ett understöd af högst 50 kronor för hvarje annat i anstalten intaget barn, som från lästerminens början deltagit i undervisningen.

Utskottets hemställan föredrogs, hvarefter

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Hammarskjöld yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag skulle så gärna vilja framställa en fråga till statsutskottet. Vi hafva i vårt land två slags anstalter för sinnesslöa barn. Vi hafva sådana, som äro upprättade af landsting och större städer, och vi hafva sådana, som äro upprättade af enskilda personer. De senare äro mycket fåtaliga och det är — en enda skola, som det nu ifrågasättes skola erhålla förhöjdt understöd. Hittills har det varit så, att staten har bidragit till de af landsting och större städer inrättade sinnesslöanstalter med 250 kronor om året, eller, för att komma i öfverensstämmelse med den kungl. propositionen, 125 kronor i terminen för hvarje barn, som varit helt inackorderadt i skolan. Till enskilda anstalter för sinnesslöa har staten endast bidragit med 50 kronor i terminen.

Nu har Kungl. Maj:t föreslagit, att, då dessa enskilda anstalter uppenbarligen tjäna samma ändamål som de af landstingen inrättade, äfven statsbidraget till de enskilda anstalterna måtte få utgå med samma belopp som statsbidraget till de af landsting inrättade anstalterna.

I sin motivering till klämman talar utskottet om billigheten och rättvisan häraf, och man väntar sig därför, att bifall till Kungl. Maj:ts förslag skall tillstyrkas. Men så ångrar sig utskottet och säger till slut: »Emellertid har utskottet funnit de föreslagna maximibeloppen, 125 kronor och 62 kronor 50 öre, väl höga och ansett, att desamma utan någon större olägenhet för anstalterna kunna sänkas till respektive 100 kronor och 50 kronor». — Beloppet 50 kronor afser anstalter, där eleverna icke bo i skolan, utan endast erhålla undervisning.

Jag har i 20 års tid varit ledamot af styrelsen för en af landets större anstalter för sinnesslöa, nämligen det af de fyra småländska landstingen upprättade Smålands idiothem vid Växjö. Jag har med det största intresse deltagit i behandlingen af alla frågor, som tillhöra anstalten, och har följt den, som sagdt, i 20 år. Jag tror därför, att jag har en icke så liten erfarenhet i dylika frågor. En sak har jag då fått alldeles klar för mig, nämligen att ingen människa endast för nöjes skull blir lärare eller lärarinna vid en sådan anstalt, utan att det verkligen fordras en mycket hög grad af människokärlek för att någon skall vilja ägna sig åt ett så föga tacksamt arbete. Lika säker är jag också på, att det aldrig skulle kunna falla någon in att upprätta en dylik enskild anstalt för vinnings skull, för att förtjäna på den. Det vore helt enkelt en omöjlighet att göra detta, så vida man icke finge mycket högt betaldt, hvilket icke kan sägas vara händelsen med ett anslag af endast 250 kronor för hvarje barn. Om därför någon bildar ett hem för sinnesslöa barn, så sker detta af den renaste, mest oegennyttiga människokärlek. Vi kunna således anse att egennyttiga bevekelsegrunder äro totalt uteslutna.

Nu är det ytterligare en omständighet, som jag vill påpeka. De landstingsanstalter, som finnas, räcka icke på långt när till att taga emot alla sinnesslöa barn. Jag tror icke, att i verkligheten halfva antalet af de barn, som borde upptagas i dylika anstalter, har fått plats i någon sådan. Vi kunna således icke alls tänka oss den möjligheten, att konkurrens kan råda mellan de enskilda sinnesslöanstalterna och de af landstingen upprättade.

Sedan vi nu fastslagit dessa två saker — att ingen enskild anstalt för sinnesslöa upprättas för vinnings skull och att ingen konkurrens kan förekomma mellan de båda slagen af anstalter — skulle jag vilja till statsutskottet framställa en vördsam fråga, och jag skulle vara tacksam, om jag finge svar på densamma. Frågan skulle lyda så: hvarför skall staten till de af de bärkraftiga landstingen upprättade anstalterna gifva högre bidrag än till de anstalter, som hvila på enskilda personers svaga skuldror och kanske rent af på frivilliga bidrag? Och därtill vill jag lägga ännu en fråga, nämligen denna: Då ju båda slagen af

Ang. understöd till enskilda uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn.

(Forts.)

Ang. understöd till enskilda uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn. anstalter tjäna samma statens ändamål, hvarför skola de icke då kunna få samma statsbidrag?

Det är dessa frågor, som jag vore tacksam att få besvarade.

Vidare anförde:

(Forts.)

Herr Starbäck: Ja, det är ju en högst märkvärdig situation, att utskottet blir interPELLERADT af en minister. Då interpellation framställes, brukar man få någon tid på sig att fundera på svaret. Detta förmodar jag väl icke kan komma i fråga i detta fall, och då skall jag endast be att få påpeka för kammaren, att statsutskottet här i alla fall faktiskt gått så långt i tillmötesgående mot Kungl. Maj:ts förslag, att det förutvarande bidraget till dessa enskilda anstalter fördubblats. Det plägar dock vara så, att Riksdagen icke anser sig kunna hafva samma garanti för skötseln af enskilda anstalter som för skötseln af de anstalter, som på ett eller annat sätt äro af offentlig myndighet garanterade.

Detta är således anledningen till att utskottet här velat vara något försiktigare, och det synes mig, som om utskottet har ganska goda skäl för sin ståndpunkt. Samtidigt kan ju ingen af kammarens ledamöter — och jag tror icke heller, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet gjorde det i sitt anförande — beskylla statsutskottet för att icke hafva sett med mycket sympatiska ögon på den människokärlekens verksamhet, hvarom här är fråga.

Jag ber att få tillstyrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Johansson i Jönköping: Jag skall be att få vitsorda det af ecklesiastikministern påpekade förhållandet, att de i vårt land befintliga anstalter för uppfostran af sinnesslöa barn icke äro tillräckligt många och att detta är orsaken, hvarför enskilda upprättat dylika anstalter. Det kräfvades för dessa för visso icke blott ett intensivt arbete, som måste uppbäras af lifligt intresse och stor kärlek, utan äfven i många fall ekonomiska uppoffringar. Äfven jag har varit i tillfälle att iakttaga detta, då vi i närheten af Jönköping hafva åtskilliga anstalter med liknande syfte.

Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag, eller att understödet för enskilda anstalter sättes till samma belopp som för landstingens anstalter.

I detta anförande instämde herrar *Wavrinsky* i Stockholm, *Almqvist*, *Juhlin*, *Johansson* i Öja, *Ericsson* i Alberga, *Vahlquist*, *Räf*, *Forssling*, *Svallingson*, *Mallmin*, *Asker*, *Karlsson* i Göteborg, *Sandén*, *Sandén* i Grums, *Larsson* i Presstorp, *Vennersten*, *Sundin*, *Nydal*, *Olsson* i Älfvalsåsen, *Eriksson* i Grängesberg, *Lundgren*, *Wallis*, *Wavrinsky* i Saltsjöbaden, *Pettersson* i Bjälbo, *An-*

dersson i Bråborg, *Beckman* i Djursholm, *Åkerlund*, *Sandquist*, *Byström* och *Danielsson*.

Ang. understöd till enskilda uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn.

Herr vice talmannen: Herr talman! Jag kan icke undgå att för min del finna det något egendomligt, att interpellationsrätten i Riksdagen skulle komma att användas från statsrådsbanken. Men alla sätt kunna ju vara goda, utom de tråkiga, och jag skall då i allra största korthet be att få svara.

Ehuru jag icke tillhör den afdelning af statsutskottet, som närmast haft att handskas med denna sak, har jag i alla fall biträdt afdelningens förslag i den föredragna punkten, när jag fann, att man hade större säkerhet för att undervisningen meddelades på ett godt och ändamålsenligt sätt i anstalter, understödda af landsting och kommuner, än man kunde hafva beträffande enskilda anstalter. Detta är anledningen till att för de enskilda anstalterna föreslagits ett mindre statsanslag, och jag kan icke finna, att af hvad herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nyss anförts denna omständighet på något sätt blifvit motsagd.

(Forts.)

Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Öfverläggningen var härmed slutad. Efter det herr talman framställt propositioner å de därunder gjorda yrkandena, biföll kammaren Kungl. Maj:ts förslag oförändradt.

Punkterna 43 och 44.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Härefter föredrogs *punkten 45*, angående öfriga ordinarie anslag; och yttrade därvid

Ang. öfriga ordinarie anslag.

Herr Warburg: Herr talman, mina herrar! Bland de ordinarie anslag, som innefattas i denna punkt, äro också de till vetenskapsakademien och meteorologiska centralanstaltens tjänstemän. Jag skall tillåta mig yttra några ord härom med särskild hänsyn till en nyligen aflämnad kungl. proposition.

I propositionen n:o 97 föreslår Kungl. Maj:t, att lönera för professorerna vid universiteten i Uppsala och Lund — med enstaka undantag — hädanefter skola utgöra 7,500 kronor, jämte ålderstillägg af 600 kronor efter 5 års tjänstgöring, samt för professorerna vid karolinska institutet 8,100 kronor, däraf 600 kronor ortstillägg, jämte rätt till 600 kronors ålderstillägg efter 5 års tjänstgöring.

Det finnes emellertid en grupp af tjänstemän, hvilka, såsom både regering och Riksdag erkänt, med allt fog kunna göra anspråk på att likställas med universitetens professorer.

Andra Kammarens Prot. 1908. N:o 33.

Ang. öfriga
ordinarie
anslag.
(Forts.)

Dessa äro de åtta intendenterna vid naturhistoriska riksmuseum i Stockholm samt föreståndaren för meteorologiska centralanstalten härstädes. De skulle nämligen få stå kvar vid en lön af 6,000 kronor med två ålderstillägg af hvardera 500 kronor.

Redan i november 1873 framhöll kungl. vetenskapsakademien i sin underdåniga skrifvelse, att dess intendenten borde i afseende på löneinkomster jämnställas med professorerna vid rikets universitet, och denna uppfattning erkändes principiellt af Riksdagen af 1875, då den yttrade, att riksmuseets intendent oneligen borde vara likställda med professorerna vid universiteten och karolinska medikokirurgiska institutet, ehuruval detta blef så tilläpadt, att intendenterna först efter 10 års tjänstgöring kommo upp till den lön, som då bestämdes såsom fast ordinarie professorslön.

Då 1902 nya löneförmåner beviljades universitet, ingingo intendenterna vid vetenskapsakademien med en hemställan att de måtte komma i åtnjutande af samma löneförmåner.

År 1905 väcktes enskilda motioner i detta syfte, såväl i Första som i Andra Kammaren, men tilltrorde sig icke statsutskottet att i anledning af motionerna och innan frågan pröfvats af Kungl. Maj:t förorda genomförandet. Dock uttalade ordföranden å den afdelning af statsutskottet, som handlagt denna fråga, att inom afdelningen nästan beslutits tillstyrka bifall till motionerna, och att utskottet ansett den åsyftade löneregleringen bära snarast möjligt vidtagas, utan att hänskjutas till kommittén för reglering af statens ämbetsverks löneförhållanden, då den mycket väl kunde och borde lösas fristående för sig.

I anslutning härtill framhöll ock departementschefen 1906, att de ifrågavarande tjänstemännens aflöningsförhållanden borde blifva i det närmaste lika med de ordinarie universitetsprofessorernas, hvilket ock blef Riksdagens beslut. Då nu ny lönestat föreslås för professorerna vid universiteten och karolinska institutet, synes konsekvensen fordra, att samma löneförmåner tillerkänts riksmuseets intendenten och föreståndaren för meteorologiska centralanstalten, hvilka, då hänsyn toges till lefnadskostnaderna i hufvudstaden, borde få åtnjuta samma ortstillägg, som föreslagits för karolinska institutets professorer. Eljest skulle ju, såsom intendenterna i en skrifvelse till vetenskapsakademien af november 1907 framhållit, den likställighet, som numera förefinnes, blifva upphäfd, och i framtiden svårigheter uppstå att besätta intendentbefattningarna vid riksmuseet med fullt kompetenta och dugliga innehafvare.

Såsom skäl för denna löneförhöjning torde i alla afseenden kunna åberopas de argument, hvilka anförts af förberedande myndigheter och departementschefen i fråga om universitetens och karolinska institutets professorer. Det må dock särskildt betonas, att dessa intendentens vetenskapliga ämnesområden icke

äro af beskaffenhet att i allmänhet kunna tillföra dem några extra förtjänster, och är det uppenbart, att deras vetenskapliga verksamhet måste komma att lida, därest bekymmer för utkomsten trycka dem. Det gäller dock här områden, där sedan gammalt svenska vetenskapsmän vunnit ära åt landet.

*Ang. öfriga
ordinarie
anslag.
(Forts.)*

Det hade därför varit önskvärdt, att Kungl. Maj:t medtagit dessa tjänstemän på samma gång som universitetsprofessorerna på grund af deras såväl af Riksdagen som af Kungl. Maj:t fulltygade likställighet med professorerna. Det hade varit afsikten att såväl i denna kammare som i Första Kammaren med anledning af Kungl. Maj:ts proposition väcka motioner om sådan likställighet för vetenskapsakademiens intendentur och föreståndaren för meteorologiska centralanstalten. Emellertid har denna proposition inkommit så sent, att i ty fall dessa poster nu måst utbrytas ur åttonde hufvudtiteln, och dessutom ha på vissa håll formella betänkligheter uppstått om motionen rätteligen kunde väckas i samband med den kungl. propositionen.

Vi, som velat väcka motionen, ha därför afstått därifrån i den vissa förhoppning, att, därest lönehöjning nu beviljas åt universitetens och karolinska institutets professorer. Kungl. Maj:t nästa år såsom en naturlig konsekvens däraf föreslår Riksdagen att med dem likställa intendenterna vid vetenskapsakademien och föreståndaren för meteorologiska centralanstalten.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 46—54.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Vid föredragning härefter af *punkten 55*, angående statens konstindustriella samlingar, begärdes ordet af

*Ang. statens
konstsam-
lingar.*

Herr Sandin i Grums, som anförde: Herr talman, mina herrar! Under en följd af år har den svenska pressen anmärkt på det — låt mig säga egendomliga — förhållandet, att en af Sveriges europeiskt ryktbara konstnärer artisten Otto Hesselboms alster saknas i vårt nationalmuseum. Då de medel staten anslår till inköp af svenska konstverk väl i första hand äro afsedda för anskaffande af verkligt representativa sådana, så synes det mig egendomligt att icke alster af förutnämnda konstnär ännu införlifvats med våra samlingar.

Att Hesselbom är en af våra originellaste och mest framstående landskapsmålare, därom synas de flesta verkliga konst-kännare numera vara ense. Det är sålunda anmärkningsvärdt, att Hesselbom ej finnes representerad bland den svenska konsten på vårt nationalmuseum, hvilket troligen förvärfvat verk af långt

Ang. statens
konstsam-
lingar.
(Forts.)

lägre valör än de, som af Hesselbom hembjudits åt den svenska staten. År 1900 synas hans alster hafva väckt en mer än vanlig uppmärksamhet å utställningar i Europa. På Parisutställningen 1900 belönades en af hans taflor med medalj, och finnes det prisbelönade konstverket nu uti ett af Venedigs förnämsta konstgallerier.

Tidningen Dagen skrifver om detta: »En afgjord succès gjorde Hesselbom med sina taflor vid Berlinutställningen 1902. 'Nordd. Allgem. Zeitung' skref bland annat om hans konst: Utställningens klou lämnar en skandinav, svensken O. Hesselbom. Han är företräd genom taflan: 'Utsikt öfver sjön Årr', ett stycke nordiskt skogs- och sjölandskap med underbar friskhet och målerisk finhet.»

Om samme mästares tafla »Afton» yttrar nämnda tidning: »Öfver densamma hvilat den stämmingsfulla ljusning, som är egen för det nordiska landskapet. Den af den sjunkande solen förgyllda vattenspegeln är omramad af den mörka skogen. Taflan är en underbart uttrycksfull stämmingsbild».

En annan tidning skrifver om Hesselbom och hans alster, därvid tidningen sammanställer Hesselbom med artisterna Carl Larsson och G. A. Fjæstad, följande: »Om den samling af svenska taflor och skulpturer som sedan mars månad varit utställd i Tysklands förnämsta konstcentra skrives allt fortfarande åtskilligt i den tyska tidningspressen. Nyligen förekom i Münchener Zeitung en mycket entusiastisk artikel, ur hvilken vi här vilja anföra några rader: 'Starkast och klarast gifva Carl Larsson, Otto Hesselbom och G. A. Fjæstad uttryck åt det specifikt nationella. Hesselbom är en naturpoet i stor stil. Han skildrar med innerlig kärlek och själf synbart gripen de högtidligt storslagna, ensliga sjöarna och skogarna i hans hembygd'.»

Andra tidningar tala om, att Sverige erhållit ett europeiskt ryktbart konstnärnamn, men det oaktadt synas de, hvilka hafva till uppgift att anskaffa svenska konstverk åt vårt nationalmuseum, dock hafva förbisett denne svenske konstnär.

Vid 1907 års inköp af konstverk för nationalmuseum trodde man, att han skulle bli ihågkommen — för att nu använda detta uttryck. Dock, för att ännu en gång citera tidningen Dagen, så skrifver den härom: »Statens konstinköp ha icke heller i år undgått att blifva föremål för kritik i pressen. Utan att inlåta oss på några närmare kommentarier till de gjorda inköpen, vilja vi endast konstatera, att den höga konst-areopagens val åtminstone i ett afseende gäckat de förväntningar man inom konstnärligt intresserade kretsar satt till detsamma.

Man hade nämligen tagit för så godt som afgjort, att, då en konstnär af rang sådan som artisten Otto Hesselbom till inköp hembjuder sina mest representativa arbeten, vederbörande icke skulle tveka att bereda hans konst en länge förtjänt plats

på nationalmuseum. Bland till inköp af föreslagna målningar funnos icke mindre än sex praktiga landskapsstycken af nämnde konstnär, och åtminstone två bland taflorna, 'Utsikt öfver sjön Ärr' och 'Allé i månsken', hade på utställningar i Italien och Tyskland vunnit kritikens amplaste erkännande.

Ang. statens
konstsam-
lingar.
(Forts.)

Euligt hvad vi från tillförlitligt håll erfarit, skall det också vid nämndens afgörande ha berott på en enda röst, att icke något af dessa båda konstverk införlifvats med nationalmusei samlingar».

Om en vacker dag utländska konstnärer komme till vår hufvudstad och vid besök på vårt nationalmuseum frågade efter prof på den sveiske konstnären Otto Hesselboms konst, hvad skulle manne då Hesselboms landsmän ha att säga?

Det synes egendomligt kanske, att jag uppträder i denna fråga, men då konstnären i fråga numera nedslagit sina bopålar inom det landskap, för hvilket jag delvis är representant, har det synt mig vara någon af värmlänningarnas plikt att uppträda och framhålla denna brist, om jag så får uttrycka mig.

Önskvärdt hade varit, om något slags konstnärsgage hade funnits att tilldelas nämnde konstnär. Här finnas diktargage, och jag tror längre fram på dagen komma vi att här resonera om något slags gage åt tonsättare. Där det behöfves, där bör erkännande gifvas från statens sida, och jag skulle vilja säga, att i detta fall kanske det behöfs.

Jag har, när jag genomläste denna hufvudtitel, dock vid den punkt, som handlar om akademien för de fria konsterna, funnit, att möjligheten hädanefter icke torde vara absolut utesluten, att ett konstnärsgage i detta fall skulle kunna utdelas. De förutvarande stipendierna å 600 kronor ha enligt såväl statsutskottets förslag som Riksdagens beslut sammanslagits till två större gage å 1,500 kronor hvarterda. Förut ha dessa stipendier, såsom de kallades, enbart utdelats till inom hufvudstaden boende konstnärer, men numera kunna de utdelas till äfven utom hufvudstaden boende. Akademien för de fria konsterna säger visserligen, att de böra *företrädesvis* tilldelas *yngre* konstnärer, men det synes mig i alla fall, som om möjlighet skulle förefinnas för att de äfven skulle kunna tilldelas äldre.

Jag har velat säga detta vid denna punkt, och jag vill därvid icke påstå, att någon mannamån har begåtts, men jag har med dessa ord velat rekommendera en konstnär vid statens blifvande konstinköp.

Herr talman jag har intet yrkande att göra.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.
Andra Kammarens Prot. 1908. N:o 33.

Punkterna 56—102.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Som tiden nu var långt framskriden, uppsköts den vidare behandlingen af ifrågavarande utlåtande till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdadt anslag skulle fortsättas.

§ 8.

Herr *P. Nilsson* i Bonarp aflämnade en motion, n:o 272, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m.

Denna motion bordlades på begäran.

Vidare aflämnade herr *E. A. Lindblad* i Närlunda en motion i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående den af staten utöfvade egnahemslånerörelsen.

Sistnämnda motion, som erhöll ordningsnumret 273, blef på begäran genast remitterad till statsutskottet.

Häruppå åtskildes kammarens ledamöter kl. 4,31 e. m.

In fidem

Herman Palmgren.